

YARGI BAĞIMSIZLIĞI AÇISINDAN HAKİMLER VE SAVCILAR YÜKSEK KURULU

Araş. Gör. Yener ÜNVER(*)

I- GENEL OLARAK YARGI BAĞIMSIZLIĞI

Bu incelememizde yargı bağımsızlığı ile doğrudan ilişkili, bağımsızlığı sağlamak ve teminat altına almak için başvurulmuş yollardan birisi olan, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nu ele alacağız. Ancak şüphesiz bundan önce, bağımsızlık kavramı, yargı bağımsızlığının dayandığı esaslar ve diğer ülkelerin bu konudaki düzenlemeleri hakkında genel bazı açıklamaların yapılması gerekir.

İki organ arasındaki ilişkinin niteliğini açıklayan bağımsızlık kavramından; bir organın, fonksiyonel açıdan diğer organ ve organ gruplarının etki ve müdahalesi olmaksızın faaliyet gösterebilmesi imkanı anlaşılır⁽¹⁾.

Yargı bağımsızlığı, yargının hiçbir organ ve makama bağlı olmadan, hiçbir organ ve makamdan emir ve talimat almadan özgür biçimde faaliyetlerini yerine getirebilmesi, görevi ile ilgili olarak kendisine hiçbir telkin ve tavsiyenin yapılamaması ve genelge gönderilememesidir⁽²⁾. Herhangi bir baskının yapılması kadar, yapılabilmesi ihtimali de yargı bağımsızlığını zedeler⁽³⁾. Yargının bağımsızlığı denilince, bundan yalnızca yargının yürütme organı karşısındaki bağımsızlığı anlaşılmaz. Yargı bağımsızlığı problemine birçok cepheden bakmak ve bu bağımsızlığı yürütme organı yanında yasama, parti, devlet ve toplumda etkili olan sosyal-iktisadi baskı grupları karşısında gerçekleştirmek gerekir⁽⁴⁾. Yasa-

(*) Yener Ünver: İÜ. Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Usul Hukuku Araştırma Görevlisi.

(1) Şeref ÜNAL, Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hakimlik Teminatı (Adalet Bakanlığı Yayınları Yeni Seri No: 55). Ankara, 1982, sh: 16.

(2) Ferman DEMİRKOL, Yargı Bağımsızlığı (T.C. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi-Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1987, sh: 22.; Baki KURU, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C: I, 4. Bası, Ankara 1979, sh: 70.

(3) Nurullah KUNTER, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. Bası, İstanbul 1989, sh: 347.

(4) Saim ÜSTÜNDAĞ, Medeni Yargılama Hukuku, C: I-II, 4: Bası, İstanbul, 1989, sh: 106.

ma, yürütme veya öteki güçlerin denetimine tabi olan, bu güçlerden emir alan bir kuvvet, ayrıca bir anayasa veya kanun tarafından yargı ismiyle adlandırılmış olsa dahi, bağımsız bir organ olamaz. Organların yekdiğerinden ayrıldığı ve ayrı kalmaları istenildiği hallerde, organlararası ilişkilerde her organın bağımsızlığı, diğer organın hakimiyeti altında bulundurulmamakla sağlanır. Kuvvetler Ayrılığı Prensibinden kaynaklanan bu olgu; yalnızca organların ayrılmasını değil, aynı zamanda her organa kendilerine özgü bir yetki çevresinin verilmesini, bu yetki çevresinde bağımsız ve özgür bir irade ile bir kuvvet merkezi teşkil etmelerini, faaliyet sahası içinde yalnızca kendilerinin karar vermelerini, takdir yetkilerini kullanmalarını ve bu faaliyetlerin sorumluluğunu da yüklenmelerini gerektirir⁽⁵⁾.

Gücünü bağımsızlığından alan yargının, bağımsız olması, o kadar doğal bir husustur ki, tarihte en aşırı uçlardaki rejimler dahi bunu inkâr edememişlerdir. Özgürlükçü demokratik rejimler bunu kabul eden, uygulayan ve hatta uygulamak zorunda olan rejimlerdir. Çünkü yargının bağımsız oluşu bütün hak ve hürriyetlerin güvencesidir⁽⁶⁾. Bir devlet içinde, bütün organ ve kişilerin tutum ve davranışlarının hukuk karşısındaki değerlendirilmesini yapacak, denetleyecek ve hukuka aykırı bulunanlar hakkında zorlayıcı bir yaptırımı uygulayacak olan organ, bağımsız yargıdır. Çünkü hukuk devleti ilkesi bunu gerektirir ve bir hukuk devleti ancak bağımsız yargı ile mümkün olur, varlığını devam ettirebilir.

Devletten kaynaklanan tasarrufların, hukuka uygunluğunun bağımsız mahkemelerce denetlenmesi zorunluğunun, hukuk devletinin dayanaklarından birisi olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Böyle bir denetimin yokluğu halinde bir hukuk devletinden bahsedilemeyeceği gibi, hukuka bağlılığın anlamı ve yaptırımı da söz konusu olamaz. Zira, bir hukuk devleti özünü (gerçek anlamda hukuk devleti olmayı) yargının karar verme hürriyetinde, yani bağımsızlığında bulur⁽⁷⁾. Özgürce karar veremeyen, yani bağımsız olamayan yargının, bir ülkede hukuk devletini gerçekleştireceği ve varlığını yaşatacağı iddiası ise şüphesiz gülünç olur.

Adaletin gerçekleştiğinin ve gelişebileceğinin kabul edilebileceği tek ortam, tartışmasız, demokrasidir. Demokrasilerde de adaletin siyasi rejim anlayışlarına, belirli çıkar odaklarının amaçlarına alet olmaması gerekir. Bu ilkenin en ufak bir ihlali o ülkedeki demokrasiyi tehlikeye düşürür. O halde, hem demokrasinin hem de demokrasilerin tek başlarına gerçekleştirmeye yeterli olmadıkları hürriyetlerin, teminat altına alınmaları gerekir ki; bu da ancak yargının bağımsızlığının sağlanması ile mümkün olabilecektir⁽⁸⁾. Bu durumda seçim yolu ile olsa dahi, siyasal iktidarı elinde tutan çoğunluğun, özgürlükçü-demokratik bir hukuk devletinin gereklerinin dışına çıkması mümkün olamayacaktır.

Anayasal veya kanuni diğer düzenlemeler ile hakimlerin bağımsız olduğunun ifade edilmesi, yargının bağımsızlığı için yeterli değildir. Bu bağımsızlığı sağlayacak çarelere,

(5) DEMİRKOL, agt, sh: 22.

(6) KUNTER, age, sh: 347.

(7) DEMİRKOL, agt, sh: 75. Aynı yönde, Burhan GÜNGÖR, Hukuka Bağlı Devlet, İBD. İstanbul 1974, C: 48, sy: 5-8, sh: 268.

(8) DEMİRKOL, agt, sh: 80.

çeşitli teminatlara ihtiyaç vardır⁽⁹⁾. Bu teminatların da tamamıyla sağlanmaları, eksiksiz olmaları gereklidir; zira bağımsızlık ya vardır veya yoktur.

Bugün birçok devletlerin gerek Anayasalarında gerekse diğer iç mevzuatında yargının bağımsızlığını sağlayacak çeşitli düzenlemeler mevcuttur. Bağımsızlığı sağlayacak yollar kabaca şöyle sıralanabilir: Yargı bağımsızlığının Ceza ve Ceza Yargılaması hukuku kuralları başta olmak üzere Yargılama Hukuku kuralları ile; Basın Hukuku kuralları ile; Mesleğe alınmalarında ve atanmalarında benimsenen özel prensipler ile; Azledilememeleri prensibi ile; Ekonomik ve Sosyal haklarında alınan tedbirler ile; Coğrafi teminatların sağlanması ile v.s.

Görüldüğü üzere yargının bağımsızlığını sağlayan yollardan birisi de, hakim ve savcılarının göreve alınmaları ve özlük işlerinin ayrıca bir sistem dahilinde yürütülmesidir. Biz aşağıda Yargının bağımsızlığını yalnızca bu noktadan incelemeye çalışacağız.

Yargı bağımsızlığı ile direkt ilişki içinde olan bu hususta çeşitli sistemler mevcuttur. İncelememizde önce değişik sistemleri kabul etmiş bazı devletlerin düzenlemelerini ve daha sonra da ülkemizdeki durumu açıklamaya çalışacağız. Bu değişik sistemleri vermemizdeki amacımız; gerek insan, gerek kültürel ögesi ve gerekse siyasal rejim açısından farklı olan bu devletlerdeki uygulamayı göstermek, sistemlerin faydalı ve sakıncalı yönleri hakkında bilgi vermektir. Yoksa bu sistemlerden herhangi birisinin kopye edilerek bizde de uygulanması gerektiğini iddia etmemiz söz konusu değildir. Bu uygulanan sistemler uygulandıkları toplumların yapısına, siyasi rejimlere ve o toplumdaki değişik fonksiyonlar gören kurum veya organlara göre farklılıklar gösterirler. Şüphesiz her sistemin çok iyi işleyen yanları yanında, sakıncalı yanları da mevcuttur. Önemli olan bir ülke açısından, demokrasi ve insan hakları bazında, en iyi ve en az sakıncalı olanını bulmaktır. Çünkü bir toplum açısından iyi olan ve fonksiyonunu tamamıyla yerine getiren bir sistem, diğer bir toplum için aynı nitelikte olmayabilir. Bunda, her toplumda farklı olabildiklerini yukarıda belirttiğimiz niteliklerin yanında, o toplumda, çeşitli güçler arasındaki güç ve denge ilişkisini sağlayan diğer bazı kurum ve düzenlemelerin de varlığı etkili olmaktadır. Bu da bize, sistemlerin uygulandıkları toplum ile yapı, yer ve zaman açısından uyuşabildikleri sürece asıl fonksiyonlarını yerine getirebileceklerini gösterir.

II. HAKİMLERİN VE SAVCILARIN ATAMA VE ÖZLÜK İŞLERİNDE ÇEŞİTLİ SİSTEMLER

A. HALK TARAFINDAN SEÇİLME

Bazı ülkelerde uygulanma sahası bulunan Hakimlerin halk tarafından seçilmesi sis-

(9) KUNTER, age, sh: 249. Hakimlerin bağımsızlıkları onların atanmaları, mesleklerinde ilerlemeleri, meslekten ayrılmaları ve çeşitli sorumluluklara tabi tutulmaları açısından ele alınmalı ve ayrı ayrı hükümlerle teminat altına alınmalıdır. Bu hususlardan herhangi birisi bakımından, hakimi etki altında bırakacak bir hüküm mevcut olursa, yargı bağımsızlığı o ölçüde gölgelenmiş ve ülkede adaletin gerektiği gibi dağıtımını da zedelemiş olacaktır. Bir çok ülke mevzuatının konuyu çeşitli yönlerden ele alıp düzenlemesi de bu sebeptendir (İlhan E. POSTACIOĞLU, Medeni Usul Hukuku Dersleri, 6. Bası, (İÜ. Yayınları, No: 1986), İstanbul 1975, sh: 31).

temi, öncelikle milli egemenlik düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Bu düşünceye göre, Milli iradenin temsilcisi olan ve millet adına karar veren hakimlerin, diğer devlet organlarına karşı meşruluk kazanmaları ve onlara karşı bağımsızlıklarını sağlayabilmeleri gerekmektedir.

Bu sistemin diğer bir dayanağı da kuvvetler ayrılığı ilkesidir. Hakimlerin diğer organlar tarafından atanması bu ilkeyi zedeleyecektir. Hakimlerin yürütme organına karşı bağımsızlığını sağlama düşüncesinden hareketle, halk ile hâkimler arasında karşılıklı iyi bir güven ilişkisinin tesisi düşüncesi de bu sistemin dayanaklarından⁽¹⁰⁾.

Buna karşılık sistemin aksadığı ve eleştirildiği yönleri de mevcuttur. Bunların başında hakimlerin seçimine siyasetin karışacağı ve seçimde mutlaka çeşitli siyasi partilerin politikalarının egemen olacağı düşüncesi gelir. Bu ise, o makama layık olmayan insanların seçilmesini, seçilen kişilerin partilerin etkisinde kalmasını, halkta bir güvensizliğin doğmasını ve özellikle geniş seçim bölgelerinde adayın kişiliği hakkında bir fikir edinilebilmesinin imkansızlığını ve sonuçta, adalete siyasetin karışmasını sonuçlayacaktır. Yine bu sistem beraberinde birçok teknik güçlükleri de getirmektedir. Özellikle demokrasi geleneği olmayan veya iyi oturmamış ülkelerde sağlıklı seçim yapılamamakta, katılma çok az olmakta, az sayıdaki parti politikacıları seçime hakim olmakta ve etkisiz parti mensupları da çeşitli problemler yaratmaktadırlar⁽¹¹⁾.

1. Amerika Birleşik Devletleri:

Amerika Birleşik Devletleri Anayasasında hâkimlerin halk tarafından seçileceğine ilişkin açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak, **Haklar Bildirisi** "Bill of Rights" olarak adlandırılan ve 15 Aralık 1791 yılında onaylanarak yürürlüğe giren düzenlemenin 5. 6. ve 7. maddelerindeki değişiklikte, örf ve adet hukuku "Common Law"ndan ve jüriden bahsedilmiştir. Bundan başka Anayasanın Madde II (yürütme) başlıklı bölümünün 2. kısmının 2. paragrafında yüksek mahkemenin yargıçlarını atama yetkisinin Başkana ait olduğu belirtilmiştir⁽¹²⁾.

Anayasadaki düzenlemeden çok fazla bir husus anlaşılmamakla birlikte, bugün yargıçların halk tarafından seçilmesi sistemi ABD'de en yaygın şekilde uygulanmaktadır. Federal Yüksek Mahkeme Hâkimleriyle, 225 adet olan Bölge Mahkemeleri hâkimleri, senatonun onayı ile başkan tarafından atanmaktadır. Eyaletlerdeki adli hakimler, ya vali tarafından veya eyalet parlamentoları tarafından atanmakta veyahut doğrudan doğruya halk tarafından seçilmektedirler. Elli eyaletten 38'inde hakimleri halk seçmektedir. Bunlardan 21 eyalette hâkim adaylarının isimleri diğer görevlere talip adayların isimleri ile birlikte normal

(10) ÜNAL, age, sh: 52

(11) ÜNAL, age, sh: 53.; Ayrıca bkz, POSTACIOĞLU, Medeni Usul Hukuku... sh: 33.

(12) Amerika Birleşik Devletleri, Federal Almanya, Fransa, İtalya, Çin Halk Cumhuriyeti, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, Yugoslavya Federal Sosyalist Cumhuriyeti, Cezayir ve Kolombiya devletlerinin anayasalarının Türkçe metinleri için bkz. Yaşar GÜRBÜZ.; Anayasalar, İstanbul 1981.

listesinde yer aldığı dahi görülmektedir. Geriye kalan diğer eyaletlerde ise, hakim adaylarının ismi parti listelerinde yer almakla birlikte bunlar partinin adayları değildirler⁽¹³⁾.

Seçimlerde adaylar genellikle eyalet valisi tarafından, gösterilmektedir. Hakimlerin görev süreleri 4 ile 6 yıldır. Ölüm, istifa, emekliliğe ayrılma ve azil gibi hallerde boşalan kadroya adayları görevi gereği vali, seçmektedir. Vali genellikle kendi partisine mensup bir hukukçuyu (çoğunlukla da mensup olduğu partinin baskısı veya doğrudan belirlemesi sonucu) aday olarak göstermektedir. Aktif politika yapmamış birisinin hakim seçilebilme şansı çok azdır⁽¹⁴⁾.

Amerika Birleşik Devletleri'nde hakimlerin çoğunlukla halk tarafından seçilmesine karşılık, bazı eyaletlerdeki hakimler ile federal düzeyde görevli bütün hakimler yürütme organı tarafından atanmaktadır. Buna ileride ayrıca değineceğiz.

2. İsviçre:

İsviçre'de hakimlerin halk tarafından seçilmesi sistemi yanında başka metodlar da uygulanmaktadır. "Genel olarak sulh mahkemeleri hakimleriyle bidayet mahkemeleri hakimleri halk tarafından seçilmektedir. Halk tarafından seçimde mutlak çoğunluk sistemi uygulanmaktadır. Ancak Zug ve Tessin Kantonlarında nisbi çoğunluk sistemine de yer verilmiştir. Seçilebilmek için oy vermek hakkına sahip olmak yeterlidir"⁽¹⁵⁾. Aslında hakimlerin halk tarafından seçilmesi İsviçre kantonlarında geleneksel demokratik bir kurum olarak uzun yıllar uygulanagelmıştır⁽¹⁶⁾.

3. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği:

7 Ekim 1977 tarihli Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Anayasasının düzenlemesine göre (AY. m. 151-155), bazı yüksek mahkemelerin hakimleri ile halk hakimi yardımcıları dışındaki hakimlerin göreve alınmaları halkın seçimi usulüne tabidir. Demek ki, göreve alınmaları ve denetiminde iki ayrı sistem bir arada bulunmaktadır; bir yanda halkın seçim sistemi, diğer yanda belirli bazı hakimlerin yönetimin belirli organları tarafından seçilmesi sistemi.

Bir kentin halk mahkemelerinin halk hakimleri doğrudan doğruya halk tarafından ve genel, eşit ve gizli oyla, beş yıl için seçilirler. Bir kentin halk mahkemeleri halk hakimi yardımcıları ise, işyeri veya ikâmetgâh esasına göre toplanmış halkın açık oylaması ile iki buçuk yıl için seçilirler (AY. m. 152/2).

(13) ÜNAL, age, sh: 54.; Recai Galip OKANDAN, 20 Nisan 1340 Anayasamıza Göre "Hakkı Kazâ". İÜHFM, İstanbul 1967, C: XXXII, sy: 2-4, sh: 417. Demek ki, ABD'de hakimlerin halk tarafından seçimi sistemi Federal devlette değil, Federe devletlerde uygulanmaktadır. Bkz. Münci KAPANİ, İcra Organı Karşısında Hâkimlerin İstiklâli. (AÜ. Hukuk Fakültesi Yayınlarından: 93), Ankara 1956, sh: 38.

(14) ÜNAL, age, sh: 54. ABD'de uygulanan bu sistemin leh ve aleyhinde ileri sürülen düşünceler için bkz. aynı eser, sh: 54-55 ve KAPANİ, age, sh: 41 vd.

(15) ÜNAL, age, sh: 55. İsviçre'de hakim olarak seçilecek kişilerde genellikle hukuk öğrenimi yapmış olmak şartı aranmamakta, o kişinin o bölgedeki hizmetleri, makul, sağlıklı ve iyi tanınmış olup olmaması rol oynamaktadır. Ancak bunun yanında hukuk tahsili yapmış olmayı ve hatta lisans üstü öğrenim yapmış olmayı şart olarak arayan Kantonlar da vardır. Bu husustaki bilgiler için bkz. aynı eser, sh: 55-56 ve Münci KAPANİ, age, sh: 48-51.

(16) KAPANİ, age, sh: 47.; OKANDAN, age, sh: 417

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde, 1936 Anayasasının uygulandığı dönemde, bütün hakimler seçim yoluyla göreve getiriliyordu. Ancak ülkedeki şartlar, hakimleri tamamiyle yürütme organının etkisi altına sokmuştu⁽¹⁷⁾.

B. YASAMA ORGANI TARAFINDAN SEÇİLMESİ

Bu sistemin faydalı yönleri olarak; böylece kuvvetlerin birbirlerini dengeleyeceği, yargının milli iradeden kaynaklanacağı, diğer organlara karşı durumunun kuvvetleneceği ve halk tarafından seçim sisteminde söz konusu olan niteliksiz hakimlerin seçilmesi sakıncasından söz edilemeyeceği belirtilmektedir⁽¹⁸⁾.

Bu sisteme karşı ileri sürülen eleştiriler ise; hakimlerin yasama organına bağımlılığının söz konusu olacağı, yasama organının aşırı şekilde güçleneceği, işe siyaset karışacağından mahkemelere parti mensuplarının tayin edileceği, seçilen hakimlerin tarafsızlığının tartışılacağı ve yargının parlamentoda çoğunluğa sahip partinin bir aleti olacağı belirtilmektedir. Ancak bununla birlikte yazarlar İsviçre'de ve Almanya'da sistemin başarılı bir şekilde uygulandığını ve parlamentonun hakimlerin seçiminde büyük bir titizlik gösterdiğini belirtmektedirler⁽¹⁹⁾.

1. Amerika Birleşik Devletleri - İsviçre - Almanya:

Amerika Birleşik Devletleri'nde bazı eyaletlerin hakimleri, İsviçre'de Federal Mahkeme üyeleriyle, birçok kantonda İstinaf Mahkemeleri Hakimleri ve Almanya'da Federal Anayasa Mahkemesi (AY. m. 94/1) ve eyaletlerde Anayasa Mahkemesi hakimleri parlamento tarafından seçilirler⁽²⁰⁾.

İsviçre'de "Federal konularda adli bir idare için Federal Mahkeme vardır. Bundan başka, cezai işler için bir jüri vardır (m. 112)" (AY. m. 106). Federal Mahkemenin asıl üyeleri ile yedek üyeleri, -Konfederasyonun üç resmi dilini temsil etmelerine dikkat edilmek üzere Federal Meclis tarafından atanırlar. Federal Mahkemenin ve dairelerin teşkilâtını, asıl ve yedek üyelerinin sayısını, görev süreleriyle aylıklarını özel bir kanun belirler (AY. m. 107).

Milli Konseye seçilme hakkına sahip her İsviçre vatandaşı Federal Mahkemeye seçilebilir. Federal Meclis ve Federal Konsey üyeleriyle, bu makamlarca tayin edilen memurlar, aynı zamanda Federal Mahkemenin üyesi olamazlar. Federal Mahkeme üyeleri, görevleri süresince, Konfederasyon hizmetinde olsun, bir kantonda olsun, bir başka görev alamayacakları gibi, başka bir mesleki faaliyette de bulunamazlar (AY. m. 108). Federal Mahkeme, kendi şansölyeliğini teşkilâtlandırır ve personelini tâyin eder (AY. m. 109)⁽²¹⁾.

(17) POSTACIOĞLU, Medeni Usul Hukuku....., sh: 33.

(18) ÜNAL, age, sh: 56.

(19) ÜNAL, age, sh: 57.

(20) ÜNAL, age, sh: 56.; Almanya'da Anayasa Mahkemesi'nin 16 üyesinin yarısı Federal Millet Meclisi, diğer yarısı ise Federal Senato tarafından seçilmektedir (Bkz. GÜRBÜZ, age, sh: 59).

(21) İsviçre Federal Mahkemesinin Medeni Hukuk ve Ceza Hukuku sahasındaki yetkileri konusundaki hükümler için bkz.; Server TANILLI, Anayasalar ve Siyasal Belgeler, İstanbul 1976, sh: 579 vd.

2. Yugoslavya Federal Sosyalist Cumhuriyeti:

Federal Mahkemenin Başkan ve hakimleri Yugoslavya Federal Sosyalist Cumhuriyeti Meclisince seçilir ve görevden alınır (AY. m. 370/1). Federal Mahkemenin hakim sayısı ve bileşimi bütün cumhuriyetlerin eşit temsili ve özerk eyaletlerin orantılı temsili ilkesine uygun olarak saptanır (AY. m. 370/2).

Yugoslavya Anayasa Mahkemesinin başkanı ve üyeleri (onüç tanedirler), Yugoslavya Federal Sosyalist Cumhuriyeti Meclisi'nce seçilirler. Üyelerin seçiminde her Cumhuriyetten iki ve her Özerk Eyaletten bir hakimin seçilmesi ilkesince hareket edilir (AY. m. 381/1).

Bu ülkede başsavcılık görevini yerine getiren Federal savcı da, Yugoslavya Federal Sosyalist Cumhuriyeti Meclisi tarafından atanır ve görevden alınır (AY. m. 372/2). Yine özyönetim Toplum Savcılığı görevini yerine getiren federal Öz-Yönetim Toplum savcısı da aynı Meclis tarafından atanacak ve görevden alınacaktır (AY. m. 374).

3. Danimarka:

Danimarka Devlet Yüksek Mahkemesi otuz hakimden oluşur. Her ne kadar bu üyelerin onbeş tanesi Krallık Yüksek Mahkemesi'nin hizmette en yaşlı ve daimi üyelerinden oluşmakta ise de; diğer onbeş üye altı yıl görev yapmak üzere parlamento tarafından seçilir. Parlamento, seçtiği her üye için bir ya da birden fazla yedek üye de seçer (AY. m. 59/1)⁽²²⁾.

C. YÜRÜTME ORGANI TARAFINDAN ATANMASI

Bugün batı demokrasilerinde yaygın bir şekilde uygulanan bu sistem, aynı zamanda üzerinde en fazla durulan ve tartışılan bir sistemdir. Çünkü yürütme organı, toplumdaki fonksiyonunu gerçekleştirirken diğer kuvvetlerle sıkı bir ilişki içinde bulunmakta ve gerek bu kuvvetlerle gerekse fertlerle çeşitli ihtilafları sonuçlayacak fiiller yapmaktadır. Tür ve derece ayırımı yapılmaksızın, yürütme, hemen her mahkeme teşkilatında sık sık bir davanın tarafı olabilmektedir.

Bu sistemin faydalı yönü olarak; yürütme organının bu mesleğe alınacaklar ve meslekte ilerleyecekler hakkında sağlıklı-yeterli bilgiler toplayabileceği ve yasama organı karşısında sorumlu bir organ durumunda bulunduğundan, hakimlerin atanma ve terfilerinde, bu sorumluluk duygusu ile yeterli derecede hassas davranacağı⁽²³⁾ belirtilebilir.

Bu sisteme getirilen eleştirilerin başında, parlamentoda çoğunluğu olan siyasi parti-nin hakimler üzerinde bir baskı oluşturacağı, yargıya müdahalede bulunacağı ve hakimlik kadrolarının siyasi parti politikası doğrultusunda doldurulacağıdır. Kendisi de siyasi bir şahıs olan Bakanın, bir an için iyi bir uzman kadroya sahip olduğunu ve iktidarın yargıya

(22) Yine belirtelim ki, Danimarka Anayasası, açıkça yargının daima idareden ayrı tutulmak zorunda olduğunu ve buna ilişkin düzenlemelerin kanunla yapılacağını belirtmektedir (AY. prg. 62). Avrupa Topluluğu'na üye ülkelerin anayasaları için bkz.; Die Verfassungen der EG- Mitgliedstaaten (Beck-Texte im dtv) 2. Auflage, Würzburg, 1990.

(23) POSTACIOĞLU, Medeni Usul Hukuku..., sh: 34-35.

müdahale etmesini önlemek istediğini düşünsek dahi, buna uzun süre dayanamayacağı ve milletvekillerinin genellikle sadakatinden emin oldukları bakanı desteklemeyi tercih ettikleri bilinen bir husustur. Yine bu sistemde, **memur devleti düşüncesi** egemen olduğundan yargının siyasi iktidara bağımlılığı daha güçlü bir şekilde ortaya çıkmaktadır⁽²⁴⁾.

1. Amerika Birleşik Devletleri:

Daha önce de belirttiğimiz gibi, ABD'de federal düzeyde görevli bütün hakimlerin göreve alınmalarında yürütme organı tarafından atanma sistemi geçerlidir.

Nitekim bugün, Federal Yüksek Mahkeme (Supreme Court), Federal İstinaf Mahkemesi (Court of Appeal) ve Federal Bölge Mahkemeleri (District Courts)nin hakimleri, yürütme organı tarafından atanmaktadır. Federal Yüksek Mahkemenin hakimleri senatonun onayı ile, Başkan tarafından atanmaktadır. Başkanın bu yetkisi ABD Anayasasının yürütme başlıklı II. maddesinin 2. kısmının 2. paragrafında düzenlenmiştir. Atamada Başkanı yönlendirecek kanuni, objektif kıstaslar bulunmadığından, başkan çok geniş bir takdir serbestisine sahiptir⁽²⁵⁾. Seçilen kişiler genellikle hukukçu olmayan, belirli bir siyasi görüşü temsil eden, verdiği kararlarda da bu siyasi görüşü bariz bir şekilde aksettiren ve bugün tarafsızlıkları kamuoyunda şüpheyle karşılanan kişiler olmaktadır⁽²⁶⁾.

Bölge mahkemelerinin hakimleri de senatonun onayı ile başkan tarafından atanmaktadır. Uygulamada genellikle başkan ile eyalet senatörü aynı partiden iseler, atanacak hakim Eyalet Senatörü tarafından önerilmektedir. Eğer Başkan, Senatörün önerdiğinden başka birini atamak isterse bütün senato üyeleri oybirliği ile başkanın önerisine karşı çıkmaktadırlar⁽²⁷⁾. Atanacak hakimin eyaletindeki Senatör ile Başkanın farklı partilerden olması halinde ise, adayı başkanın mensup olduğu partinin o eyaletteki teşkilatı tespit etmekte ve önermektedir. Bugün hakim sayıları 59 olan ve federal düzeyde kurulmuş 11 adet İstinaf Mahkemesi hakimlerinin seçimi de aynı şekilde olmaktadır. Bu tür sistemde hakimlerin kişilik ve yeteneklerinin tartışılması yanında⁽²⁸⁾, politikanın yargıya etkisi dolayısıyla, yargı bağımsızlığının zedelendiği açıkça görülmektedir⁽²⁹⁾.

2. İngiltere:

Hakimlerin yürütme organı tarafından atanması sistemine en iyi örnek İngiltere olarak gösterilmektedir.

(24) Bkz, POSTACIOĞLU, Medeni Usul Hukuku..., sh: 35.; Mustafa Reşit BELGESAY., Yeni Hakimler Kanunu, İÜHFİM. İstanbul 1935, sh: 69.; ÜNAL, age, sh: 59. Bu sakıncaları gidermek için hakimlerin atanmasının objektif esaslara bağlanması, yaşam boyu görevde kalmaları ve azilden masuniyet gibi bazı teminat kurumları geliştirilmektedir (Bkz. aynı eser, sh: 59).

(25) KAPANİ, age, sh: 67.

(26) ÜNAL, age, sh: 62. Yine belirtelim ki, bu tayinlerde Başkan ile Senato arasındaki ilişkilerin durumu da etkili olmaktadır (Bkz. KAPANİ, age, sh: 68-69).

(27) Bu geleneğe **senato nezaketi** (Senatorial Courtesy) denilmektedir (Bkz. KAPANİ, age, sh: 69).

(28) ÜNAL, age, sh: 61.

(29) Bu hususta ABD'de karşılaşılan uygulamalar için bkz. KAPANİ, age, sh: 70-73.

İngiltere'de davaların büyük bir kısmı Sulh Hakimleri (Peace of Justice) tarafından görülmekte, hatta bugün özellikle ceza davalarının % 98'e varan kısmının Sulh Hakimleri tarafından görüldüğü belirtilmektedir⁽³⁰⁾. Sulh Hakimlerinin ve diğer hakimlerin tayinlerinde adalet bakanı olarak ifade edilebilecek (zira İngiltere'de Adalet Bakanlığı yoktur) Lord Chancellor yetkilidir. Sulh hakimlerinden fahri olarak görev yapan hakimlerin tayini kral tarafından yapılmaktadır. Yine Lordlar Kamarası Hakimleri (The Lords of Appeal in Ordinary) ve İstinaf Mahkemesi Hakimleri (Lord Justices of Appeal)'nin atanmaları başbakanın tavsiyesi üzerine Kral tarafından yapılmaktadır. Diğer bütün hakimler (-ki bunlara Yüksek Mahkeme Hekimleri "High Court Judges" ve Bölge Mahkemeleri Hakimleri "Circuit Judges" de dahildir), Lord Chancellor'un tavsiyesi üzerine Kral tarafından atanmaktadır. Ancak bunların atanmalarında asıl etkili şahıs Lord Chancellor'dur⁽³¹⁾.

Bugün bu sistemde atamalarda siyasi görüşün çok az bir etkisinin olduğu, atama için mutlaka belirli bir siyasi görüşe mensup olmanın aranmadığı, atanan kişilerin yaşamları boyunca görevde kaldıkları ve terfiin sözkonusu olmadığı, kamuoyunun bu konularda çok hassas olduğu ve bütün bunların varlığı nedeniyle ki, sistemin yargı bağımsızlığını zedelediği ileri sürülmektedir⁽³²⁾.

Şüphesiz burada, iyi oturmuş bir demokrasinin, toplumun geleneklere çok bağlı olmasının, kamuoyunun çok hassas ve etkili olduğunun da rol oynadığının unutulmaması gerekir.

3. Almanya:

Almanya'da Federal Hakimlerin çoğunun yasama organı tarafından seçildiğini daha önce belirtmiştik. Eyalet hakimlerinin % 75'i yürütme tarafından atandığı gibi, Anayasa Mahkemesi üyelerinin de yarısı Federal Senato tarafından atanmaktadır (AY. m. 94/2). Yine federal düzeydeki Federal Temyiz Mahkemesi, Federal İdare Mahkemesi, Federal Maliye Mahkemesi, Federal İş Mahkemesi ve Federal Sosyal Hakimlik Mahkemesi gibi yüksek mahkemelerin hakimlerini seçen 22 kişilik hakim seçim komisyonunun 11 üyesini federal bakan ile birlikte 11 eyaletin ilgili bakanları oluşturmaktadır. Hakim sınıfının temsil edilmediği bu komisyonun, seçimle gelen 11 üyesi Federal Millet Meclisi tarafından seçilmektedir. Aynı oranlar Federal Yargıtay üyelerinin seçiminde de söz konusu olmaktadır (AY. m. 95/1-2)⁽³³⁾. Yine anayasaya göre, Federal hakimler, belirli hallerde Federal Millet Meclisi'nin isteği üzerine Anayasa Mahkemesi tarafından başka bir yere atanacakları gibi, emekliliğe de sevkedilebilirler (AY. m. 98/2).

Eyalet hakimlerinin seçilmeleri farklılık arz etmekle birlikte genellikle milletvekilleri, hakimler ve avukatlardan oluşan hakim seçim komisyonlarınca adaylar belirlenir ve bunlar eyalet hükümetlerinin atama işlemini onaylaması ile atanmış olurlar⁽³⁴⁾. Belirtelim ki, Almanya'daki uygulama, hakim seçim komisyonlarının üyelerinin konuya yabancı olduk-

(30) ÜNAL, age, sh: 62.

(31) ÜNAL, age, sh: 62-63.

(32) Bütün bu düşünceler için bkz. KAPANİ, age, sh: 63-67.

(33) Ayrıca bkz. ÜNAL, age, sh: 59-60.

(34) Alman Anayasası eyaletlerdeki hakimlerin hukuki statülerinin özel eyalet kanunları aracılığıyla düzenleneceğini belirtmekte (m. 98/3) ve Eyalet hakimlerinin gerek atanmaları gerekse emekliliğe sevk ve başka yere tayinlerinin Federal hakimlerin durumu gibi düzenlenebileceğine değinmektedir (m. 98/4-5).

ları, komisyonların siyasi partilerce oluşturulduğu, bölge çıkarları ve siyasi partilerin görüşlerinin ön planda olduğu ve meslek mensuplarının komisyonlarda yeterince temsil edilmediği açısından eleştirildiği gibi; kişilik ve mesleki açıdan yeterli ve seçkin hakimlerin seçildiği de belirtilmektedir⁽³⁵⁾.

4. İskandinavya Ülkeleri:

İskandinavya ülkelerinde de hakimlerin yürütme organı tarafından atanması sistemi geçerlidir. İsveç'te bütün hakimler Kral tarafından atanmaktadır. Atanan kişiler genellikle hukukçudurlar ve özellikle yüksek mahkemelere üniversite profesörlerinin ve yüksek memurların da atandığı uygulamada görülmektedir. Norveç'te bütün hakimler memur sayılmaktadır. Bağımsızlıkları sağlanan bu kişiler adalet bakanının tavsiyesi üzerine Kral tarafından yaşam boyu görevde kalmak üzere atanırlar. Finlandiya'da ise, Yargıtay ve yüksek idare mahkemesinin başkanlarının seçimi devlet başkanına aittir. Devlet başkanı ayrıca yargıtayın tavsiyesi üzerine yargıtay hakimleri ile istinaf mahkemesi başkanlarını, yüksek idare mahkemelerinin tavsiyesi üzerine bu mahkemelerin hakimlerini ve yine istinaf mahkemelerinin tavsiyesi üzerine de istinaf mahkemeleri hakimlerini atamaktadır⁽³⁶⁾.

5. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği:

Daha önce SSCB'de kent halk mahkemeleri ile bazı yüksek mahkemelerin hakimlerinin halk tarafından seçildiğine değinmiştik.

Yüksek mahkemelerin hakimleri, her düzeyin karşıtı Halk Temsilcileri Sovyetleri tarafından beş yıl için seçilirler (AY. m. 152/3). Belirtelim ki, Halk Temsilcileri Sovyetleri Anayasasının 145. maddesinde düzenlenmiş ve devlet otoritesinin ve yönetimin yerel organlarıdır. Ayrıca Askeri Mahkemelerin hakimleri, SSCB Yüksek Sovyeti Prezidyumu tarafından beş yıl için seçilirler. Halk hakimi yardımcıları ise, ikibuçuk yıl için Silahlı Kuvvetler mensupları tarafından seçilirler (AY. m. 152/4). SSCB Yüksek Mahkemesi hâkimleri SSCB Yüksek Sovyeti tarafından seçilir (AY. m. 153/2).

Hakimler ve Halk hakimi yardımcıları seçmenlere veya kendilerini seçen organlara karşı sorumludurlar, yasada belirlenen şekilde, onlar tarafından görevden alınabilirler (AY. m. 152/son). Yine belirtelim ki, "Bütün mahkemelerde hukuk ve ceza davaları tek hakim tarafından görülemez. Bidayet mahkemelerindeki duruşmalara halk hakimi yardımcıları da katılırlar. Adalet dağıtımında halk hakimi yardımcıları, bir hakimin bütün haklarına sahiptirler" (AY. m. 154).

6. Yugoslavya Federal Sosyalist Cumhuriyeti:

Bazı yüksek mahkeme hakimlerinin seçimini yasama organı yapmakta ise de, diğer hallerde yerel yönetim (idare) birimleri olan sosyo-politik topluluk yetkilidir.

Anayasaya göre, yargı yetkisi hakimler, yardımcı hakimler ve jüri olarak görev yapan çalışan halk ve vatandaşlar tarafından, kanun ile belirlenmiş usullere ya da ilgili mahkemenin kuruluş kanununda gösterilen usullere göre kullanılacaktır. Bazı mahkemelerde sadece hakimlerin görev yapacağı kanun ile düzenlenebilir (AY. m. 229).

(35) ÜNAL, age, sh: 60

(36) ÜNAL, age, sh: 64-65.

Hakimler ve yargı yetkisinin kullanılmasına katılan vatandaşlar, ilgili sosyo-politik topluluk tarafından seçilecek ve görevden alınacaktır (AY. m. 230/1). Bu kişiler belirli bir görev süresi için seçilecekler ve bu sürenin bitiminde tekrar seçilebilmeleri mümkündür (AY. m. 230/3).

Yargı yetkisinin kullanılmasına katılan kişiler kural olarak görevlerinden dolayı sorumsuzdurlar. Bunlar hakkında, görevlerini yerine getirirken işledikleri bir suçtan dolayı yargılama önlemine başvurulması veya ceza kovuşturmasının açılması, sosyo-politik topluluğun yetkili meclisinin onayı ile mümkündür (AY. m. 231).

Savcılık bağımsız bir devlet organı olup anayasa ve kanunlar tarafından kendisine yüklenen görevleri yerine getirir (AY. m. 235/1). Savcılar, ilgili sosyo-politik toplulukların meclislerine, kanunların uygulanması ve kendi çalışmaları hakkında bilgi verme hak ve ödevine sahiptirler (AY. m. 235/son).

Belirtelim ki, sosyo-politik topluluklar Anayasanın 88 vd. maddelerinde düzenlenen, çalışan çeşitli emek örgütlerinden oluşmuş, yönetimdeki çeşitli toplumsal faaliyetlerde yetkili yönetim organlarıdır. Esasen Anayasa, 92. maddesinin 2. fıkrasında yargı yetkisinin, özyönetim mahkemeleri ve devlet iktidarının organları olarak resmi mahkemeler tarafından kullanılacağını belirtmektedir.

7. Belçika:

Belçika'da, mahkemelerdeki meslekten gelen hakimler ile Sulh hakimleri doğrudan doğruya Kral tarafından atanırlar (AY. M. 99/1). İstinaf Mahkemeleri üyeleri ve birinci derece mahkemelerin başkan ve yardımcıları da Kral tarafından atanırlar. Kral bu atamayı yüksek ve yerel mahkemelerce sunulan ve her yer için iki adayın önerildiği iki ayrı listeden yapar (AY. m. 99/2). Yüksek Mahkeme üyeleri de, Kral tarafından ve fakat senato ile Yüksek Mahkeme'nin her yer için iki aday gösterdikleri iki ayrı listeden atanırlar (AY. m. 99/3)⁽³⁷⁾.

Yaşam boyu görev yapmak üzere atanan hakimlerin (AY. m. 100/1) makamından alınmaları veya azledilmeleri yalnızca bir mahkeme kararı ile mümkündür (AY. m. 100/2).

Mahkemelerdeki savcılar da Kral tarafından atanır ve azledilirler (AY. m. 101)⁽³⁸⁾.

(37) Belirtelim ki, her iki durumda da bir listede önerilen adayın diğer listede de bulunması mümkündür (AY. m. 99/4). Yine bütün önerilerin atamadan iki hafta önce ilan edilmesi gerekir (AY. m. 99/5).

(38) Yargı ile idare arasındaki ilişki, Çin Halk Cumhuriyeti Anayasası'nda ilginç bir biçimde düzenlenmiştir. 5.3.1978 tarihli bu Anayasa'ya göre; Çin'de yargı yetkisi Yüksek Halk Mahkemesi, çeşitli düzeylerdeki, yerel halk mahkemeleri ve özel halk mahkemeleri tarafından kullanılır (AY. m. 41). Bunlardan Yüksek Halk Mahkemesi, Ulusal Halk Kongresi'ne ve onun Daimi Komitesi'ne karşı sorumludur ve hesap verir. Çeşitli düzeylerdeki Yerel Halk Mahkemeleri ise, dengi düzeyinde olan yerel halk kongrelerine karşı sorumludurlar ve hesap verirler (AY. m. 42/son). Çin Halk Cumhuriyeti'nde bundan önce yürürlükte olan anayasada da, konu yaklaşık olarak aynı şekilde düzenlenmişti (önceki Ay. m. 25). Hatta aynı anayasada, Halk Mahkemelerinin başkanlarının o düzeydeki Halk meclislerinin sürekli organları tarafından seçileceği ve yine onlar tarafından görevden alınabilecekleri belirtilmişti. (Çin Halk Cumhuriyeti'nde bundan önce yürürlükte olan anayasanın konuya ilişkin hükümleri için bkz; TANILLI, Anayasalar ve Siyasal Belgeler, sh: 620-621).

8. Hollanda:

Hollanda'da yargısal içtihatları oluşturmak ile görevli yargı erki üyeleri ve Yüksek Konsey'deki Başsavcı, Krallık kararnamesi ile ve kaydı hayat şartıyla atanırlar (AY. m. 117/1). Hollanda'da, hakim olmayıp da yargı erkinin içtihatlarına katılan kişiler kanun ile belirlenir (AY. m. 116/3)⁽³⁹⁾.

9. Lüksemburg:

İlk derece mahkemelerinin hakimleri ve Hakemler doğrudan Grandük (Grossherzog) tarafından atanırlar (AY. m. 90/1). Temyiz Mahkemesi daireleri ve bölge mahkemeleri başkan ve yardımcıları da, Yüksek Mahkemenin önerisine göre, Grandük (Grossherzog) tarafından atanırlar (AY. m. 90/2).

Bölge mahkemeleri hakimleri ve Temyiz Mahkemesi hakimleri kaydı hayat şartıyla atanırlar. Bu konuda verilmiş bir yargı kararı olmadan, kısmen veya tamamen görevlerinden alınamazlar. Hakimlerin görev yerlerinin değiştirilmesi ve yeni bir atama, Grandük'ün onayı ile mümkündür (AY. m. 91). Hiçbir hakim kanun ile belirlenen istisnalar dışında, hükümet tarafından önerilen bir görevi kabul edemez (AY. m. 93).

10. İspanya:

Yargısal faaliyetlerde en yüksek yetkilere Yargı Genel Konseyi (Der Generalrat) sahiptir. Bu konseyin çalışma düzeni, üyelerinin görevleri, görevle bağdaşmayan haller, üyelerinin desteklenmesi, atamalarının kontrolü ve disiplin işleri bu konudaki teşkilat kanunu ile düzenlenir (AY. m. 122/2).

Bu Konsey, İspanya'da Anayasa hukuku dışında en yüksek yargısal karar mercii olan (AY. m. 123/1) Yüksek Mahkeme (das Oberste Gericht)'nin başkanı ile Kral tarafından, beş yıl görev yapmak üzere atanan yirmi üyeden oluşur. Bu yirmi üye, teşkilat kanunuyla belirlenen bütün kategorideki oniki hakim, Kongre tarafından önerilen dört üye ve Senato tarafından önerilen dört üyedir. Senato ve Kongre bu üyeleri, iyi yetişmiş avukatlar ve onbeş yıl görev yapmış diğer hukukçular arasından ve üyelerinin 3/5 çoğunluğu ile önerirler (AY. m. 122/3).

En yüksek Yargısal karar mercii olan Yüksek mahkeme (das Oberste Gericht)'nin Başkanı ise, Yargı Genel Konseyi'nin önerisi üzerine, kanunda belirlenen esaslar dahilinde Kral tarafından atanır (AY. m. 123/2).

Savcılığın temel statüsü kanun ile düzenlenir. Savcılık belirli bir hiyerarşi dahilinde, kanunda belirlenen esaslara uyarak ve tarafsız bir biçimde fonksiyonunu yerine getirir. Başsavcı, Hükümetin teklifi ve Yargı Genel Konseyi'nin tavsiyesi üzerine Kral tarafından atanır (AY. m. 124).

Her ne kadar İspanya'da, gerek hakimler gerekse savcılar hakkında bazı yetkilere sahip bir Konsey var ise de, bu Konsey esasen bazı önerilerde bulunmakta ve bazı öneriler hak-

(39) Ancak Hollanda'da, temyiz mercii olarak görev yapan Yüksek Mahkemenin üyeleri, Parlamentonun ikinci meclisi tarafından, her üye için önerilen üç aday içinden atanırlar (AY. m. 118/1).

kında görüşünü belirtmektedir. Burada asıl yetkinin Kralda olduğu, sonuçta bütün bu yetkilerin Kral tarafından kullanıldığı ve Konseyin sadece, Kralın yargı sahasındaki yardımcısı olduğu açıkça görülmektedir.

Temelde halka dayanan yargı, bağımsız, azledilemeyen ve yalnızca kanunlara uymak zorunda olan hakimler tarafından, Kral adına yerine getirilir (AY. m. 117/1). Kanunların tanıdığı bağımsızlık ve garantiler çerçevesinde görev yapan hakimlerin, geçici veya sürekli görevden alınmaları, emekliye sevkedilmeleri veya görev yerlerinin değiştirilmesi, ancak kanunda gösterilen sınırlı hallerde mümkündür (AY. m. 117/2).

11. İrlanda:

İrlanda Anayasası'na göre, Yüksek Mahkeme'nin, temyiz mahkemelerinin ve anayasanın 34. maddesine göre kurulan diğer bütün mahkemelerin hakimleri, Devlet Başkanı tarafından atanırlar (AY. m. 35/1).

Bütün hakimler görevlerinin ifasında bağımsızdırlar ve azledilemezler. Onlar yalnızca kanunlara uymak zorundadırlar (AY. m. 35/2, 4). Hakimler görev sürelerince, maaşlarından yoksun kılınamayacakları gibi, parlamentoya seçilmeleri veya ücretli herhangi bir görev üstlenmeleri de mümkün değildir (AY. m. 35/3, 5).

D. HAKİMLER TARAFINDAN SEÇİLMESİ

Bu sistemde hakimler, ya yüksek dereceli Mahkemelerin hakimleri, ya görev yapacakları Mahkemelerin hakimleri ya da hakimlerin çoğunlukta olduğu ve özel olarak oluşturulmuş kurullar tarafından seçilmektedir. Son olasılığı biraz sonra ayrı bir başlık altında inceleyeceğiz.

Kooptasyon sistemi de denilen bu sistemde, kuvvetler ayrılığı ilkesi en aşırı şekilde gerçekleştirilmekte ve hatta yargı personel politikası bakımından dahi diğer kuvvetlerden tamamen ayrılmaktadır. Sistemin lehinde söylenenler; bu sistemin hakimlerin bağımsızlığını en iyi bir şekilde sağlayacağı; atama, terfi ve diğer özlük işlerinde ne yasanın ne de yargının söz sahibi olmayacağı ve adaletin en ideal biçimde gerçekleşeceği⁽⁴⁰⁾; adalete siyasetin karışması ve mesleki yetenekten yoksun kimselerin seçilmesi sakıncalarının söz konusu olmayacağı⁽⁴¹⁾ belirtilmektedir.

Buna karşılık bu sisteme çeşitli eleştiriler de yöneltilmektedir. Bu eleştiriler; hakimlerin terfiileri yetkisinin icra organına verilmesi nasıl sakıncalı ise kendilerine verilmesinin de sakıncalı olduğu; hakimlerin, üst dereceli hakimlere karşı bağımlılık ilişkisine itileceği; kendi başlarına karar verme yeteneklerinin azalacağı; hakimleri seçen kurulun, personel politikası şeklinde de olsa yargı bağımsızlığına ters düşecek şekilde politikaya yönelebileceği; bir zümre hakimiyetine yol açılacağı ve halk ile hakimler arasında hiçbir bağ kurulamayacağı⁽⁴²⁾; böyle bir sistemin demokrasi esasları ve özellikle milli egemenlik ilkesi ile bağdaştırılamayacağı; geçmişte bu sistemin birçok sakıncalarının görüldüğü⁽⁴³⁾ şeklindedir.

(40) ÜNAL, age, sh: 65-66. Ayrıca bkz. Öztekin TOSUN, Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, C: 1, 4. Bası, İstanbul 1984, sh: 466.

(41) KAPANİ, age, sh: 52.; POSTACIOĞLU, Medeni Usul Hukuku..., sh: 34.

(42) Bkz: ÜNAL, age, sh: 66.

(43) KAPANİ, age, sh: 53-55.

Bu sistem çok az uygulama alanı bulmuştur. Günümüzde İsviçre'nin bazı kantonlarında, Finlandiya'da bazı mahkemelerin hakimlerinin seçiminde ve Kolombiya'da uygulanmaktadır.

1. İsviçre:

Vaud kantonunda, sulh hakimleriyle ilk derece mahkemesi hakimlerini kanton mahkemesi; Fribourg kantonunda hakimleri, kanton Yüksek İdare Mahkemesi ve Kanton Mahkemesi üyelerinden oluşan bir kurul seçmektedir. Yine Zürih kantonunda istinaf mahkemesi hem kendi yedek üyelerinin hem de ilk derece mahkemesi hakimlerinin seçimini yapmaktadır.

2. Finlandiya:

Finlandiya'da, Bölge Mahkemelerinin hakimleri, şehir mahkemelerinin başkanları, sulh mahkemelerinin hakimleri ile kadastro mahkemelerinin başkanlarını Yüksek mahkeme atamaktadır⁽⁴⁴⁾.

3. Kolombiya:

Kolombiya anayasasına göre, Yüksek Adalet Divanı ile Danıştay aynı statüye sahiptir (AY. m.148/2). Bu divanın başkanı her yıl üyeleri tarafından seçilir (AY. m.148/1). Gerek Yüksek Adalet Divanı ve gerekse Danıştay'daki boş üyelikler herkuruluşun kendisi tarafından doldurulur (AY. m. 148/4).

Günümüzde Yüksek Adalet divanı, sürekli ve geçici bir süre için görev yapacak hakimleri, hükümetin bu konuda hiçbir müdahalesi olmaksızın seçmektedir⁽⁴⁵⁾.

Ülke yargısal bölgelere ayrılmıştır. Bu bölgelerin her birinde bileşimi ve görevleri kanunlar tarafından belirlenen bir yüksek mahkeme vardır (AY. m. 152). Bölge yüksek mahkeme üyeleri, bir yargı organı olan Yüksek Adalet Divanı tarafından, belirli niteliklere sahip olan (-ki bu nitelikler 155. maddede belirtilmiştir). İlgili departmanlarda belirtilen görevlerde bulunan veya o departmanlarda yaşayan vatandaşlar arasından seçilir (AY. m. 156).

Nitelikleri 157. maddede belirtilmiş yüksek mahkeme hakimleri, gezici hakimler, çocuk mahkemeleri hakimleri, ihtisaslaşmış hakimler ve ağır ceza mahkemesi hakimleri, iki yıllık bir süre için ayrı ayrı kazai bölgelerin yüksek mahkemeleri tarafından seçilirler (AY. m. 157). Nitelikleri 158/1. maddede belirtilen Belediye hakimleri de, ilgili bölgenin yüksek mahkemesi tarafından iki yıl için seçilirler (AY. m. 158/2).

E. ÖZEL KURULLAR TARAFINDAN ATANMASI

Bir diğer sistem ise, bu konuda özel bir kurulun oluşturulması sistemidir. Bu kurullar-

(44) ÜNAL, age, sh: 67. Bu sistemin çok sınırlı da olsa Amerika Birleşik Devletleri'nde bazı federe devletlerde de uygulandığı belirtilmiştir (Bkz. KAPANİ, age, sh: 55).

(45) GÜRBÜZ, age, sh: 476. Ancak şurasını da belirtmek gerekir ki, anayasaya göre; eğer boş üyelikler yedekler tarafından doldurulamazsa, Yüksek Adalet Divanı'nın geçici hakimleri hükümet tarafından, Bölge Yüksek Mahkemeleri'nin geçici hakimleri ise valiler tarafından atanırlar (AY. m. 149). Bu noktada yargı organı tarafından atanma sisteminden vazgeçildiği ve bu konuda yürütmenin yetkili kılındığı görülmektedir.

biçim ve niteliği itibariyle çeşitli ülkelerde farklı yapıdadırlar. Bazen bu kurulların bünyesinde yürütme ve yasamadan veya yalnızca birisinden temsilcilere de yer verilmektedir.

Bu sistemde, hukuk devletinin bir gereği olarak devletin kuvvetlerinin ölçülü bir biçimde birbirlerini dengeledikleri; kurulda yasama organından bazı kimselerin bulunmasının halk ile, hakimler arasında iyi bir güven ilişkisine yol açtığı⁽⁴⁶⁾ belirtilmiştir.

Ancak yine; bu kurulların meşruluklarını milletten doğrudan doğruya değil, dolayısıyla aldıkları; bazen kurullarda yer alan milletvekillerinin o göreve halk tarafından seçilmeleriyle değil de, parti gruplarının önerisiyle ve parlamento tarafından seçildikleri; bunun ise doğrudan bir temsil olmayıp temsili demokrasinin doğal bir sonucu olduğu yine bir sakınca olarak, yasama organından seçilen kimselerin belirli bir siyasi görüşü temsil etmeleri nedeniyle, sakıncalı bir durumun ortaya çıktığı⁽⁴⁷⁾ da belirtilmiştir.

1. Fransa:

27.11.1946 tarihli Anayasa ile Fransa'da ilk kez kurulan Hakimler Yüksek Konseyi (Le Conseil Supérieur de la Magistrature) 4.10.1958 tarihli Fransız Anayasası'nın 65. maddesiyle bugünkü şeklini almıştır. Konseyin kuruluşu ve üyelerinin seçim tarzı 22.12.1958 tarihli kanun ile düzenlenmiştir⁽⁴⁸⁾. Böyle bir konseyin oluşturulmasındaki amaç, hakimlerin bağımsızlıklarını ve teminatlarını kuvvetlendirmektir.

Anayasaya göre Cumhurbaşkanı, adli otoritenin bağımsızlığının güvencesidir ve Hakimler Yüksek Konseyi Cumhurbaşkanı'nın yardımcısıdır (AY. m. 64/1-2). Bu konseye Cumhurbaşkanı başkanlık eder. Adalet Bakanı kendiliğinden ast-başkan (başkan yardımcısı)'dır ve Cumhurbaşkanı yerine konseye başkanlık edebilir (AY. m. 65/1). Konsey Cumhurbaşkanı'nın özel bir kanunla (22.12.1958 tarihli kanun) tespit edilen koşullar çerçevesinde seçtiği dokuz üyeden oluşur (AY. m. 65/2).

Bu dokuz üyeden birisi Yargıtay savcılarında olmak üzere, üçü Yargıtay üyeleri arasında, üç tanesi mahkemeler hakimlerinden, iki tanesi hakim sınıfından olmayan kişiler arasında ve bir tanesi de, Danıştay üyeleri arasında seçilmektedir⁽⁴⁹⁾.

Seçimde; Yargıtay üyeleri ve mahkeme hakimleri arasında seçilecek 6 üye için, Yargıtay Başkanlık Bürosu bir liste hazırlar ve bu listede Yargıtay üyeleri ile mahkeme hakimleri arasında seçilecek üçer üye için ayrı ayrı dokuz kişi aday olarak gösterilmektedir. Danıştay üyeleri arasında seçilecek bir üye için, Danıştay Genel Kurulu, üç kişinin isminde oluşan bir liste hazırlar. Meslek mensubu olmayan diğer iki üyenin seçiminde ise, mesleki yetenekleri gözönünde tutulur. Konsey üyeleri dört yıl için seilirler ve tekrar seçilmeleri mümkündür⁽⁵⁰⁾.

(46) ÜNAL, age, sh: 68.

(47) ÜNAL, age, sh: 68. Konseyin oluşturulması yönündeki çalışmalar için bkz. KAPANİ, age, sh: 136-137.

(48) ÜNAL, age, sh: 68.

(49) ÜNAL, age, sh: 69.

(50) ÜNAL, age, sh: 69. Hakimler Yüksek Konseyi, hüküm hakimlerinin Yargıtaya ve İstinaf Mahkemesi birinci başkanlığına atanmaları hakkında da önerilerde bulunur. Diğer hüküm hakimlerinin atanmalarına ilişkin Adalet Bakanlığı'nın önerileri hakkında, bütünsel bir yasayla saptanan koşullar çerçevesinde, aklar hakkında kendisine danışılır. (AY. m. 65/3). Hakimler Yüksek Konseyi hüküm hakimlerinin disiplin kurulu olarak kararlar verir. Bu durumda, Konsey'e, Yargıtay Birinci Başkanı başkanlık eder (AY. m. 65/son).

1958 Anayasası ile Fransa'da, konseyin görev alanı daraltılmış, Yargıtay üyeleri ve İstinaf Mahkemeleri başkanlarının seçimleri dışında, adli yargıda görevli diğer hakimlerin atanma ve terfilerinde Adalet Bakanlığı yetkili kılınmıştır. Konseyin burada yalnızca Adalet Bakanlığı'nca hazırlanacak atama taslağını gözden geçirme hakkı söz konusudur. 1958 Anayasası ile getirilen önemli değişikliklerden birisi, daha önce 1946 Anayasasında düzenlenmiş olan ve parlamentonun konseye üye seçmesi usulünü öngören düzenlemenin kaldırılmış olmasıdır⁽⁵¹⁾.

2. İtalya:

1948 İtalya Anayasası, model olarak Fransız Anayasasının bu konudaki düzenlemesini esas almakla birlikte, ondan farklı yapıda bir Hakimler Yüksek Konseyi'ne (Consiglio Superiore della Magistratura) yer vermiştir. Ayrıca 24.3.1958 tarihli bir kanun da bu konseyin kuruluş ve işleyişini düzenlemiştir⁽⁵²⁾.

Anayasaya göre; Yüksek Hakimler Konseyi'ne Cumhurbaşkanı başkanlık eder (AY. m. 104/2). Yargıtay Başkanı ve Başsavcısı bu konseyin hukuken üyesidirler (AY. m. 104/3). Diğer üyelerin üçte ikisi çeşitli kategorilere mensup hakimler arasından genel hakimlerce, üçte biri üniversite hukuk ordinaryüs profesörleri ve onbeş yıl mesleğinde çalışmış avukatlar arasından, ortak bir toplantıda Parlamentoca seçilir (AY. m. 104/4). Konsey, parlamentonun gösterdiği üyeler arasından bir başkan yardımcısı seçer (AY. m. 104/5). Bu konseyin üyeleri görevlerinde dört yıl kalırlar ve sürelerinin bitiminde hemen derhal seçilmeleri mümkün değildir (AY. m. 104/6).

Böyle bir konseyin kurulmasındaki temel düşünce, yargının bağımsızlığını sağlamaktır. Çünkü görülmüştür ki, yalnızca hakimlerin azledilemeyeceğinin Anayasa ile teminat altına alınması bu bağımsızlığı sağlayamamıştır. Zira bu durumda; terfi yetkisi hükümetin elindedir ve bakanların kişisel tutumları ve siyasi düşünceleri nedeniyle gözle görülür bir bağımlılık ilişkisi doğmaktadır⁽⁵³⁾.

Her ne kadar bu konsey parlamentoya karşı sorumlu değilse de, uygulamada, her seçim döneminde parlamentonun üyeleri aracılığıyla konseyin çalışmaları üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Belirtilmesi gerekli önemli bir husus da, yürütme organının bu konseyde temsil edilmediğidir⁽⁵⁴⁾.

Adli teşkilât hükümlerine göre, hakimlerin tayin, tahvil ve nakilleri, terfileri ve haklarında disiplin tedbirleri alma yetkisi Hakimler Yüksek Konseyi'ne aittir (AY. m. 105)⁽⁵⁵⁾. Hakimler azledilemezler. Hakimler, Hakimler Yüksek Konseyi'nin ya adli teşkilat ya da kendisi öngörülen (savunma garantileri çerçevesinde) belirli nedenlere ya da kendi istekleri-

(51) ÜNAL, age, sh: 70. Konseyin 1946 tarihli Anayasadaki teşekkül tarzı, görevleri ve yetkileri ile Anayasanın bu konudaki hükümlerine uygun olarak çıkarılan kanunlardaki düzenlemeler için bkz. KAPANİ, age, sh: 137-141.

(52) Bu konseyin Fransa'dakine nazaran en belirgin farklılığı, üyelerinin toplamında hakimlerin çoğunluğu teşkil etmeleridir. Konseyin hazırlık çalışmaları ve ilk tasarı hakkında bilgi için bkz. KAPANİ, age, sh: 144-146.

(53) ÜNAL, age, sh: 71.

(54) ÜNAL, age, sh: 71.

(55) Bu konuda ayrıca bkz. Salih Sıtkı KARABEL., İtalyan Adli ve İnfaz Sistemine Dair Rapor (1). Adliye Dergisi, Ankara 1959, sy: 3, sh: 348.

ne dayanılarak, alınmış bir kararı bulunmadıkça görevlerinden alınamazlar, başka makama ya da görevlere gönderilemezler (AY. m. 107/1). Adalet Bakanının hakimler hakkında disiplin kovuşturmasını harekete geçirmek yetkisi vardır (AY. m. 107/2). Ancak Adalet Bakanının disiplin tedbiri alma yetkisi yoktur. Bu yetki Hakimler Yüksek Konseyi'ne aittir.

Bu hükümlerden de anlaşıldığı gibi Adalet Bakanının bu konseydeki rolü ve yetkileri çok dar bir saha ile sınırlanmıştır⁽⁵⁶⁾.

Belirtmemiz gereken bir diğer husus da, İtalyan Hakimler Yüksek konseyi üyeleri, görevlerinde kaldıkları sürece mesleki bürolara kayıt olamayacakları gibi, parlamento ve bölge meclislerine de katılamayacaklarıdır (AY. m. 104/son).

İtalya'da, savcılar da hakimler gibi sınavla göreve alınmakla birlikte, göreve almada kural olarak Adalet Bakanlığı yetkilidir. Savcılara da, görevlerini gerektiği şekilde yapabilmeleri için teminatlar tanınmıştır⁽⁵⁷⁾.

3. Portekiz:

Portekiz'de, hakimlerin atanma ve özlük işleri için Hakimler Yüksek Kurulu, savcıların atanma ve özlük işleri için de Savcılar Yüksek Kurulu oluşturulmuştur (Bkz. AY. m. 217 vd).

Hakimler Yüksek Kurulu, Portekiz Yüksek Mahkemesi başkanının başkanlığında, Cumhurbaşkanı tarafından atanan iki üye, parlamento tarafından seçilen yedi üye ve hakimler tarafından seçilen yedi üyeden oluşur (AY. m. 220/1-a, b, c).

Hakimlerin atanmaları, görev yerlerinin değiştirilmesi, desteklenme uygulamaları ile kanundaki kriterlere göre disiplin işlerinin yürütülmesinde Hakimler Yüksek Kurulu yetkilidir. Bu husus Vergi ve İdare Mahkemeleri için de sözkonusudur (AY. m. 219/1-2). Bu konular ayrıca kanun ile ayrıntılı olarak düzenlenir. Ancak kanun ile yapılacak düzenlemelerde, Anayasada hakimler için öngörülen teminatların ihlal edilmemesi gerekmektedir (AY. m. 219/3).

Hakimlerin, görevlerine engel olmamak kaydıyla, ücretsiz olarak ve kanunen belirlenen ölçülerde öğretim faaliyeti veya hukikî araştırmalar yapmaları mümkündür. Ancak bunun dışında hakimler, hiçbir kamusal ve özel görev alamazlar (AY. m. 218/3). Aktif olarak görevde bulunan hakimler, yetkili Hakimler Yüksek Kurulu'nun iznini almadan, yabancı bir yargısal görev üstlenemezler (AY. m. 218/4).

Savcılığın kendisine özgü statüsü olup, kanunda belirlenen ölçülere göre bağımsızlıktan yararlanır (AY. m. 221/2). Savcıların atamaları, yer değiştirmeleri, desteklenmeleri ve ancak kanunda öngörülen durumlarda görevlerinden alınmaları, yüksek savcılar kurulunda görev yapan Başsavcılık tarafından yerine getirilir (AY. m. 221/4).

Savcılar Yüksek Kurulu, parlamento tarafından seçilen üyeler için savcılık teşkilatına mensup üyelerin seçtiği kişilerden oluşur. Bu kurula Başsavcı başkanlık eder (AY. m.

(56) KAPANI, age, sh: 148.

(57) KARABEL, agm, sh: 361.

222/2). Ayrıntıya ilişkin hükümler ile Başsavcılığın yetki ve oluşumu bu konudaki özel bir kanun ile belirlenir (AY. m. 222/1)⁽⁵⁸⁾.

III- ÜLKEMİZDEKİ DURUM

1. 1924 Anayasası Dönemi

Kuvvetler Birliği prensibi esas alınarak düzenlenen 20 Nisan 1924 tarihli Anayasamızda, yargıya ilişkin ayrıntılı hükümler bulunmadığı gibi, yargının yasamaya karşı bağımsızlığını sağlayacak hüküm ve kurumlara da yer verilmemiştir.

1924 tarihli Anayasamızda, bu konuya ilişkin hükümler "Kuvvei Kazaiye" başlıklı dördüncü faslında (m. 53-67) düzenlenmiştir. Anayasa'ya göre hakimler görevlerini yaparken bağımsızdırlar, hiçbir surette onlara müdahale edilemez. Onlar yalnızca kanun ile bağılıdırlar.

Yasama ve Yürütme kuvveti, yargı kararlarına uymak, onları yerine getirmek ve değiştirmek zorundadırlar (AY. m. 54). Hakimler kanunda belirtilen biçim ve hallerin dışında azledilmezler (AY. m. 55). Kanun ile belirlenen vazifelerin dışında hiçbir özel veya genel görev üstlenemeyecek olan (AY. m. 57) hakimlerin nitelikleri, hakları, ödevleri, maaş ve diğer tahsisatları ile göreve atanmaları ve görevden azledilmeleri özel bir kanun ile düzenlenecektir (AY. m. 56).

Anayasanın bu hükümleri paralelinde, önce 1926 tarihli 766 sayılı kanun ve daha sonra da bu kanunu yürürlükten kaldıran 4.7.1934 tarih ve 2556 sayılı Hakimler Kanunu kabul edilmiştir.

Hakimler Kanunu, Yargıtay Başkanının başkanlığında, Cumhuriyet Başsavcısı ve dört Yargıtay üyesi ile, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanı, Ceza İşleri Genel Müdürü, Hukuk İşleri Genel Müdürü ve Özlük İşleri Genel Müdüründen oluşan ve hakim ve savcılarının terfi işlerinde görev yapacak bir **ayırma meclisi** oluşturmuştur. İki ayrı gruba ayrılarak görevlerini yürüten bu meclisin, Yargıtay Başkanının başkanlığında toplanan ilk grubu hakimlere ait terfi defterini; Cumhuriyet Başsavcısının başkanlığında toplanan ikinci grup ise, savcılara ait terfi defterini hazırlıyordu. Bu defterler üzerinden hakim ve savcılarının atanma yetkisi ise, Adalet Bakanına ait idi. Bundan başka, Hakimler Kanununa göre birinci sınıfa ayrılmış bir hakimi Yargıtay üyeliğine seçmek yetkisi ve Yargıtay Daire başkanları ile Cumhuriyet Başsavcısını seçme yetkisi Adalet Bakanına tanınmıştır. Ancak Yargıtay Başkanının seçim yetkisi Bakanlar Kuruluna verilmiştir⁽⁵⁹⁾.

(58) Ancak belirtelim ki, Portekiz Yüksek (Adli) Mahkemesi ile Yüksek İdare Mahkemesinin başkanları, kendi üyelerince kendi aralarından seçilirler (AY. m. 212/2 ve 214/2). Anayasa Mahkemesinin onüç üyesinden on tanesi ise, Parlamento tarafından, altısı hakimler arasından ve diğer altısı da hukukçular arasından seçilir (AY. m. 224/1-2).

(59) ÜNAL, age, sh: 75.; Nurullah KUNTER, Türkiye'de Kaza Kuvveti. İÜHFM, İstanbul 1960, C: XXV. sy: 1-4, sh: 52. Kanunun bu düzenlemesine ilişkin gerekçede; özetle, terfiide liyakat esasının benimsendiği, bu meclisin yalnızca terfiide söz sahibi olduğu, bu safhada da çok fazla takdir sahasının bulunmadığı, keyfiliğin söz konusu olamayacağı ve diğer sistemlerin çok daha fazla sakıncalı olduğu görüşlerine yer verilmiştir. (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. ÜNAL, age, sh: 73-75). **Karşı düşüncede;** OKANDAN, age, sh: 426 vd. Bu kurulda yürütmeden kişilerin bulunması eleştirilmiştir. Bkz. Refik GÜR., Hakimler Kanunu Üzerinde Kısa Bir Tenkit, Hukuk ve İçtihatlar Dergisi, Konya 1949, sy.: 19, sh: 1.

Hakimlerin tayinleri, nakilleri ve görev yerlerinin değiştirilmesi yetkisi ise Hakimler Kanunu'nun 79. maddesiyle adalet Bakanı'na verilmiştir. Her ne kadar yargı bağımsızlığının sağlanması düşüncesiyle, **Hakimlik teminatı** adı altında çeşitli hükümlere (-ki bu hükümler şöyledir: "1- Hakim mahkemenin ilgası veya kadronun tenkisi sebeplerine müsteniden olsa bile maaşından mahrum edilemez, 2- Hakimlerin mevki ve memuriyetleri, muvafakatları alınmadan, terfi suretiyle de olsa değiştirilemez, 3- Hakimler vekalet emrine alınamaz, 4- Kanun hükümleri dışında emekliye ayrılamaz.")⁽⁶⁰⁾ yer verilmiş ise de, bunların yetersiz olduğu, bu konularda tamamıyla yürütmenin söz sahibi olduğu ve birçok suiistimallerin yapılabilmesi ihtimalinin bulunduğu açıktır.

Her ne kadar terfi işlerinde görevli meclisteki üyelerden altı tanesinin yargıya, dört tanesinin ise Adalet Bakanlığı'na mensup kişilerden oluştuğu görülmekte ise de, gerek bu üyelerin sayıları, gerek meclisin her iki grubunda da yürütmenin temsil edilmesi ve nihayet, terfiide söz sahibi bulunduğunu göstermektedir. Üye sayılarında hakimlerin sayısının iki adet fazla olması da uygulamada fazla bir değer taşımamıştır. Özellikle Yargıtay daire başkanlarının ve Cumhuriyet Başsavcısının Adalet Bakanı tarafından; Yargıtay Başkanının ise, Bakanlar Kurulu tarafından atandığı gözönünde tutulursa, bu meclisteki tek söz sahibinin yürütme kuvvetinin olduğu açıkça görülür.

Esasen uygulamada da bu böyle olmuş, yargıda birçok rahatsızlıklar doğmuş, yargı ile yürütme arasında problemlere yol açmıştır. Özellikle yürütme tarafından atanan üyeler ile yürütme arasında bir bağımlılık ilişkisi doğduğundan, yürütme kuvveti etkisini iyice hissettirmiştir⁽⁶¹⁾. Anayasanın 56. maddesi hükmüne rağmen özel bir kanun çıkarılmadığından, o dönemde hakimlerin devlet memurlarından bir farkları yoktu. Maaş ve öteki ödenekler konusunda, diğer devlet memurlarının tabi olduğu genel hükümlere tabi idiler. Bu da şikayetlere yol açmıştır⁽⁶²⁾.

Bu düzenlemeler gerek uygulamada gerekse doktrinde eleştirilmiştir. Yapılan eleştirileri şöyle özetleyebiliriz. Yukarıda belirttiğimiz teminatlardan yararlanma açısından, hakimler arasında ayırım yapılmış ve belirli bir miktarın altında maaş alan hakimlere bu teminatlar tanınmamıştır. Aynı görevi üstlenmiş ve aynı hukuki statüdeki kişiler arasında böyle bir ayırım yapılmasının hukukla bağdaşır bir yönü yoktur⁽⁶³⁾. Uygulamacılar tarafından da sık sık dile getirilen bu durum, yargı bağımsızlığını zedelemektedir. Hakim kadrolarının kaldırılması ve azaltılması Adalet Bakanlığı'nın takdirindedir. Özellikle Hakimler Kanununun 63. maddesinde yer alan bu durum müphem ve her tarafa çekilebilecek şekilde ifade

(60) KUNTER, agm, sh: 52; Buna karşılık bu dönemde, hakimlerin göreve alınma, terfi ve azledilmelerinde, az çok politik düşünceleri aksettiren yürütme organına (idareye) da sınırlı bazı yetkilerin verilmesi fikri de ileri sürülmüştür (Bkz. Musatfa Reşit BELGESAY., Adliye Teşkilatının Esasları ve Hakimler Kanununun Tadiline Dair Kanunun Ana Hatları, İÜHFM, İstanbul 1944, C:IX, sy: 3-4, sh: 596).

(61) KUNTER, agm, sh: 52.

(62) Bkz. ÜNAL, age, sh: 76. Anayasanın 56. maddesi şöyle idi: "Hakimlerin evsâfı, hukuku, vezaîfi, maaş ve muhassasatları sûret-i nasb ve azîlleri kanun-ı mahsûs ile tayin olunur".

(63) Tahsin İSTANBULLU, Hakimler ve Hukuku, İstanbul 1939, sh: 134-135.; OKANDAN, age, sh: 426-427.; Yavuz FINDIKGİL, Hakimlik Teminatı, İBD. İstanbul 1950, sy: 7, sh: 404. Nitekim bu hususun Anayasa'daki Hakimlerin bağımsızlığını düzenleyen hükümlere aykırı olduğu belirtilmiştir (Bkz. KURU, age, sh: 108 vd).

edildiği gibi, yargı bağımsızlığını zedeleyerek yürütmeye çok tehlikeli ve kolaylıkla suiistimal edilebilecek bir yetki verilmiştir⁽⁶⁴⁾. Zira bu hükme göre, Adalet Bakanı "hizmet icaplarına göre" hakim ve savcılar derecelerine eşit bir göreve getirebilir. Coğrafi teminatı tamamen ortadan kaldıran bu hususa göre, Adalet Bakanlığı'nın önerceği yerlerde görev yapmayı kabul etmeyen hakimlerin, maaş ve diğer ödeneklerini almama durumları sözkonusudur. Hakimler Kanunu'nun bu konuya ilişkin 80/1. maddesi şöyle idi: "Hakimlik teminatını kazanmış olanlardan bir mahkemenin ilgası veya kadrosunun tenkisi sebebiyle vazifesiz kalanlara ilga veya tenkis zamanında mevcut bulunan yahut ilk açılacak olan maaş ve derecesine müsavi hakimlik teklif olunur. Hakim birinci ve ikinci teklifleri reddedebilir. Üçüncü teklifi kabul etmeyenlerin maaşı kesilir." Bu hükmün, yukarıda 79. maddede düzenlendiğini belirttiğimiz teminatları bertaraf edebilecek nitelikte olduğu açıkça görülmektedir.

Nitekim uygulamada, çıkarılan idari kararlarla hakimlerin görev yerleri sık sık değiştirilmiş⁽⁶⁵⁾, bu husus iktidarın elinde kuvvetli bir araç olarak rol oynamıştır. Emeklilik açısından da bir güvence söz konusu değildi. Emekli Sandığı kanununa hakim ve savcılar açısından özel bir hüküm konulmadığından, görevde otuz yılı veya altmışbeş yaşını dolduran hakimler, diğer kişiler gibi emekliye sevkedilebilecekti. Konunun kanuni bir dayanağı olmadığından, hakimlerin bu konuda yargısal bir güvencesi yoktu. Hakimler hakkında yapılacak herhangi bir tahkikat ve kovuşturma için, izin verme yetkisinin Adalet Bakanı'na tanınması hususu da yargı bağımsızlığı ilkesi ile bağdaşmamaktaydı. Bu konuda izin verme yetkisinin bir hakime veya hakimlerden oluşan bir kurula verilmesi çok daha yerinde olacaktı⁽⁶⁶⁾.

Hakimlerin terfiileri bakımından, her ne kadar bunun için tutulacak defterlerin gözönüne alınacağı belirtilmiş ise de, hakime hangi görevin teklif edileceği ve görevin kabul edilmemesi halinde de maaş ve ödeneklerini kesme yetkisi, Adalet Bakanı'na ait olduğundan çok etkili bir güvence sayılmazdı. Durum savcılar açısından çok daha kötü idi. Zira, Hakimler Kanunu'nun 58. maddesinin son fıkrasında, savcılara ait terfi defterlerindeki sıranın bir rüçhan sebebi teşkil etmeyeceği açıkça gösterilmişti⁽⁶⁷⁾.

Eleştirilen diğer önemli bir husus da, dereceleri yükseldikçe gerek atama gerekse diğer hususlarda, yürütme kuvvetine çok daha fazla yetkilerin tanınmasıydı. Tam tersine yürütme kuvvetinin, yüksek mahkemelerdeki hakimler üzerindeki etkisinin, diğer mahkemelerdeki hakimlere nazaran hiç veya en az düzeyde olması gerektiği belirtilmiştir⁽⁶⁸⁾.

1924 Anayasası dönemindeki aksaklıklar gözönünde tutularak, hakimlerin göreve alınmaları ve diğer özlük işlerinde yalnızca hakimlerden oluşan bir kurulun yetkili olması (Kooptasyon usulü) gerektiği ileri sürülmüştür⁽⁶⁹⁾.

(64) İSTANBULLU, age, sh: 106 vd.; KAPANİ, age, sh: 110.

(65) KUNTER, agm, sh: 53.

(66) KUNTER, agm, sh: 53-54.

(67) Bkz. İSTANBULLU, age, sh: 102 vd. Aynı yönde, FINDIKGİL, age, sh: 405.

(68) İSTANBULLU, age, sh: 96.

(69) Bu fikirler için bkz. KAPANİ, age, sh: 56-57.; FINDIKGİL, age, sh: 398 ve 404. Bu hususta sayın KAPANİ, saf kooptasyon sistemine karşı olmakla birlikte, içinde yargıdan temsilcilerin (hakimlerin) de bulunacağı, ancak yasama ve yürütmeden temsilcilerin de katıldığı ve örneği Fransa ve İtalya'da görülen özel kurulların oluşturulmasının, daha doğru olacağı görüşündedir (Bkz. KAPANİ, age, sh: 58-59).

2. 1961 Anayasası Dönemi

Daha önceki sistemin aksaklıklarının görülmesi üzerine, yargı kuvvetinin yeniden düzenlenmesi ihtiyacı görülmüştür. Yeni düzenlemede yargının asıl fonksiyonunu gerçekleştirebilmesi için, hiçbir etki (özellikle yürütmenin etkisi) altında bulunmaması gerektiği gözönünde tutulmuştur. Nitekim bu hususlar, aşağıda göreceğimiz üzere konuya ilişkin anayasa maddelerinin gerekçelerinde açıkça belirtilmiştir.

Bu gerekçe ile yargı kuvvetinin, (hakimlik mesleği ile teminatları anayasa tarafından düzenlendikten sonra) yürütme (idare) kuvveti ile idari açıdan olan bağılılığını yok etmek için⁽⁷⁰⁾, hakimlerin özlük işleri hakkında karar vermek yetkisi yürütmeden alınarak, bu Anayasa (m. 143-144) ve 45 sayılı kanun ile kurulan Yüksek Hakimler Kurulu'na verilmiştir. Aynı anayasada yapılan 20.9.1971 tarih ve 1488 sayılı değişiklik ile savcıların özlük işleri hakkında karar vermek üzere Yüksek Savcılar Kurulu (m. 137) oluşturulmuştur. Esasen bu konudaki düzenlemelere, 1961 Anayasasının kabulünden önceki dönemde yapılan hazırlık çalışmalarında ayrı bir önem verilmiştir⁽⁷¹⁾.

Yüksek Hakimler Kurulu'nun oluşturulmasının en önemli sebeplerinden birisi; 1961 Anayasasına gelinceye kadar, hakimlerin özlük işlerinin düzenlenmesi yetkisinin Adalet Bakanı'nda olması nedeniyle, bu yetkinin hakimler üzerinde daima bir baskı aracı olarak kullanılmış olmasıdır. İktidar, hakimleri keyfi olarak emekliye sevk etmiş ve istekleri doğrultusunda karar vermeyen hakimleri keyfi birtakım işlemlerle cezalandırma yoluna giderek, yargıyı kendi faaliyetlerinde bir araç olarak kullanmak istemiştir⁽⁷²⁾. Bu yüzden, hakimlerin hakimler tarafından seçilmesi sistemi olarak ifade edilen kooptasyon sisteminin, 1950'li yıllarda yürürlükte olan hakimler rejimine bir tepki olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir⁽⁷³⁾.

Şüphesiz yargının 1961 Anayasası ile, yabancı devlet anayasalarında oldukça az rastlanacak biçimde yüceltilmesi, biraz da yargıya mensup kişilerde sorumluluk duygusunu ve yargının onurunu güçlendirmek amacıyla. Hakimlere sorumlulukları yanında tam bir bağımsızlık ve geniş bir güvence sağlamayı amaçlayan hükümlerin temelinde "Anayasa yoluyla karakter yaratma" arzu ve çabası da yatmaktadır⁽⁷⁴⁾.

Yüksek Hakimler Kurulu'nun anayasanın 143 ve 144. maddelerinde düzenlenen şekli, daha sonra 20.9.1971 tarih ve 1488 sayılı kanun ile değişikliğe uğramıştır.

Bu konudaki ilk anayasal düzenleme şöyle idi: "Yüksek Hakimler Kurulu, onsekiz asıl ve beş yedek üyeden kuruludur. Bu üyelerden altısı Yargıtay Genel Kurulu'nca, altısı bi-

(70) Orhan ALDIKAÇTI, *Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası*, 4. Bası, İstanbul 1982, sh: 343.

(71) Bu konuda İÜ. Anayasa Komisyonunun ön tasarısı ile, Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonu'nun tasarısı ve gerekçe hakkındaki Anayasa Komisyonu Raporu için bkz.; TANILLI, *Anayasalar ve Siyasal Belgeler*, sh: 211-212, 230-231 ve 300-302.

(72) ALDIKAÇTI, *age*, sh: 345.; POSTACIOĞLU, *Medeni Usul Hukuku...*, sh: 36.

(73) ÜNAL, *age*, sh: 77. Nitekim Yargıtay üyeleri tarafından ileri sürülen aynı yöndeki eleştiriler ve öneriler için bkz. aynı eser, sh: 77-78.

(74) Mümtaz SOYSAL, *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, 5. Bası, İstanbul 1979, sh: 186.

rinci sınıfa ayrılmış hakimlerce ve kendi aralarında gizli oyla seçilir. Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu, yüksek mahkemelerde hakimlik etmiş veya bunlara üye olma şartlarını kazanmış kimseler arasından gizli oyla ve üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile üçer üye seçerler. Bu usulle Yargıtay Genel Kurulu'nca iki, birinci sınıfa ayrılmış hakimler ile Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu tarafından birer yedek üye seçilir.

Yüksek Hakimler Kurulu, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile kendi içinden Başkanını seçer.

Yüksek Hâkimler Kurulu üyelerinin, görev süresi dört yıldır. Her iki yılda yarısının seçimi yenilenir. Hâkimlik görevinde iken seçilmiş olan üyeler ardı ardına iki defa seçilemez.

Yüksek Hâkimler Kurulu'nun üyeleri, görevleri süresince başka bir iş ve görev alamazlar.

Yüksek Hâkimlik Kurulu'nun kuruluşu, çalışma usulleri, bölümleri ve bu bölümlerin görevleriyle toplantı ve karar yeter sayıları, Başkan ve üyelerinin aylık ve ödenekleri kanunla düzenlenir.

Adalet Bakanı, Yüksek Hakimler Kurulu toplantılarının akatılabilir; oylamaya katılmaz." (AY. m. 143)⁽⁷⁵⁾.

"Hâkimlerin bütün özlük işleri hakkında karar verme yetkisi Yüksek Hakimler Kurulu'nundur.

Bir hâkimin, her ne sebeple olursa olsun, meslekten çıkarılması hakkındaki karar, genel kurulun salt çoğunluğuyla alınır.

Adalet Bakanı, gerekli gördüğü hallerde, bir hâkim hakkında disiplin kovuşturması açılması için Yüksek Hâkimler Kurulu'na başvurabilir.

Bir mahkemenin veya bir kadronun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi, Yüksek Hâkimler Kurulu'nun uygun görmesine bağlıdır.

Hakimlerin denetimi, belli konular için Yüksek Hhakimler Kurulu'nca görevlendirilecek üst derecedeki hâkimler eliyle yapılır." (AY. m. 144)⁽⁷⁶⁾.

(75) 143. maddenin ilk şeklinin gerekçesi şöyle idi: "Hâkimlik teminatının sağlanması için, hâkimlerin özlük işleri hakkında kararlar alma yetkisinin yürütme organından alınarak yargı organı içinde teşkil edilecek bir kurula verilmesi prensibinden hareket edildiği malûmdur. Yüksek Hakimler Kurulu adını taşıyacak olan bu kurulun teşkili için, Yargıtayca altı, birinci sınıf hâkimlerce kendi aralarından altı, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Meclisi tarafından yüksek mahkemelerde hakimlik etmiş veya bunlara üye olma şartlarını kazanmış kimseler arasından üçer üye seçilecek ve böylece onsekiz üyeden kurulacaktır. Bu üyeler seçildikleri dört sene müddet için görevlerinin devamı müddetince başka bir iş alamayacaklardır. Yüksek Hâkimler Kurulu'nun, görevin icapettiğine göre, bölümler halinde genel kurul halinde çalışması esasları da kanunla düzenlenecektir. Diğer taraftan Yüksek Hâkimler Kurulu toplantılarına Adalet Bakanı'nın katılabilmesi ve fakat oy verememesi esası da bu madde ile kabul olunmuştur".

(76) 144. maddenin ilk şeklinin gerekçesi şöyle idi: "133. maddenin gerekçesinde belirtildiği üzere, Yüksek Hâkimler Kurulu hâkimlik teminatının sağlanması amacıyla kurulmuş ve hâkimlerin bütün özlük işlerinde karar verme yetkisi yalnız bu kurula tanınmıştır. 144'üncü madde kurulun bu yetkilerini düzenlemektedir. Filhakika 134'üncü maddede gösterilen hâkimin meslek hayatına dair bütün konularda Yüksek Hâkimler Kurulu karar verecektir. Ancak gerekli görülen hallerde Adalet Bakanı'na bir hâkim hakkındaki disiplin kovuşturması açılmasını istemek hakkının tanınması uygun görülmüştür. Diğer taraftan bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi hususunda, Bakanlık tarafından bir karar alınmadan evvel, Yüksek Hâkimler Kurulu'nun uygun mütalâasının alınması gerekecektir. Bu madde ile hâkimlerin denetimi hakkında da yeni bir esas konmaktadır. Buna göre hâkimlerin denetimi belli konular için görevlendirilecek üst derecedeki hâkimler marifetiyle yapılacaktır."

Bu anayasal hükümler paralelinde çıkarılan 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu kanunu da hükümler getirmiştir.

Bütün bu hükümlerden anlaşıldığı üzere, Hâkimlerin bütün özlük işlerinde karar verme yetkisi, yalnızca bağımsız bir organ olan Yüksek Hâkimler Kurulu'na verilmiştir. Yürütmenin hâkimlerin tayin, terfi, görev yerlerinin değiştirilmesi, görevlerine son verme ve diğer konulardaki yetkilerine son verilmiştir. Nitekim bu düzenlemeler paralelinde, Anayasa Mahkemesi de, bu hükümlere aykırı kanunların iptaline karar vermiştir⁽⁷⁷⁾.

Hâkimlerin özlük işleri hakkında, Hâkimler Yüksek Kurulu tarafından alınan kararlar, bir öneri veya danışma niteliğinde kararlar olmayıp, hiçbir makam veya merciin onayına tabi olmadan sonuç doğuran ve icrası zorunlu kararlardandır⁽⁷⁸⁾.

Bu kurulun üyelerinin seçilmesi biçimi de yargı bağımsızlığı ile yakından ilgilidir. İlk düzenlemeye göre 23 asıl ve yedek üyeden 8'i Yargıtay, 7'si birinci sınıfa ayrılmış hâkimler ve 8'i de Yasama Meclisi tarafından seçilmekteydi. Bu düzenleme üç ayrı noktadan eleştirilmiştir:

İlk olarak Yüksek Hâkimler Kurulu'na Yasama Meclisleri tarafından üye seçilmesinin yerinde olmadığı belirtilmiştir. Çünkü yasama meclisleri tarafından seçilecek üyelerin hâkimler arasından seçilmesi şart koşulmadığından, herhangi bir yüksek mahkemeye üye olma şartlarını taşıyan kişi, Hâkimler Yüksek Kurulu'na üye olarak seçilebilir. Örneğin, Danıştay Kanunu'nun 8. maddesine göre 15 yıl devlet memurluğunda çalışmış ve hukuk ile hiçbir ilgisi olmayan bir dairenin genel müdürü üye olarak seçilebilecektir. Bunun yanında yasama meclisleri üyelerinin, adayları teker teker tanıyabilme şansları olmadığından, kurul üyeliğine seçilmek isteyecek şahıs, belirli bir siyasi partinin desteğini arayacak ve bu yönde çaba sarfedecektir. Ayrıca, Millet Meclisi ve Senatoda çoğunluğu sağlayacak bir siyasi iktidar, kendi politik eğilimlerinde olan kişileri üye olarak seçecek ve bu üyeler aracılığıyla Yüksek Hâkimler Kurulu'nu iktidarı ve mensupları lehine işletme eğilimi gösterecektir⁽⁷⁹⁾.

İkinci olarak, yasama meclisleri tarafından yapılacak seçimin zamanında yapılamamış olması eleştiri konusu olmuştur. Esasen 2.5.1962 tarihinde kurulan Yüksek Hâkimler Kurulu'na ilk üye seçimi, yasama meclislerindeki gecikmeler nedeniyle, 30.11.1962 tarihinde ve ilk kurul toplantısı da ancak 22.12.1962 tarihinde yapılabilmıştır⁽⁸⁰⁾. Yargıtay Genel Kurulu ve birinci sınıfa ayrılmış hâkimlerin seçimlerini zamanında yapmalarına karşılık, yasama meclislerindeki seçimler çok uzun sürmüştür. Hatta Cumhuriyet Senatosu tarafından seçilmesi gereken iki üyenin bir türlü seçilememesi ve yeni üyelerin seçilip göreve başlayıncaya kadar eski üyelerin görevlerine devam etmesi gerektiğinden, Yargıtay Genel

(77) Bkz. Baki KURU., Hâkim ve Savcıların Bağımsızlığı ve Teminatı, Ankara 1966, sh: 14.

(78) ÜNAL, age, sh: 79. "Zira, Adalet Bakanlığı'nın Yüksek Hâkimler Kurulu kararları üzerinde en ufak bir müdahale hakkı yoktur. Hatta, Adalet Bakanlığı'nın, Yüksek Hâkimler Kurulu kararlarını otomatik bir şekilde uygulamaktan başka bir şey olmayan müşterek karamame düzenleme yetkisi dahi Anayasaya aykırı bulunmuştur. Buna göre, Yüksek Hâkimler Kurulu, görevine giren hususlarda nihai karar mercii olup, kararları kesindir". (KURU, age, 15).

(79) KURU, age, sh: 20.

(80) ÜNAL, age, sh: 80.

Kurulu, Millet Meclisi ve birinci sınıfa ayrılmış hâkimler tarafından seçilen üyeler iki yıla yakın bir süre görevlerine başlayamamışlardır⁽⁸¹⁾. Kurulun çalışmaları bu nedenle sürekli aksadığından, 12.5.1967 tarih ve 868 sayılı kanun ile yeni bazı düzenlemelere gidilmiş ve ayrıca kurula üye seçemesi gereken kuruluşlardan birinin seçimi zamanında yapamaması halinde, diğer kuruluşların seçtikleri üyelerin göreve başlama şekli konusunda değişikliğe gidilmiştir⁽⁸²⁾.

Üçüncü olarak, Yüksek Hâkimler Kurulu'na, birinci sınıfa ayrılmış hakimler tarafından üye seçilmesinin de yerinde olmadığı ileri sürülmüştür. Hâkimler arasında böyle bir ayırımın yapılması yerinde olmadığı gibi, daha başka sakıncaları da vardır. Öncelikle bu hâkimler birbirlerini tanımadıklarından, kendi aralarından yapacakları söz konusu seçim sağlıklı olmayacaktır. Burada işe bölgecilik ve tavizcilik karışacaktır. Nitekim uygulamada bunun örnekleri görülmüştür⁽⁸³⁾. Yine ikinci kez seçilemeyecek olan bu kişiler, görev süreleri sonunda tekrar görevlerine dönecekler. Tabiatıyla burada göreve intibakta birçok güçlüklerle karşılaşacaklardır. Bu durum onlarda manevi bir baskı oluşturacak ve kendilerinden sonra kurula seçilecek arkadaşlarının tutumlarının ne olabileceği endişesine kapılacaklar. Bu durum ise, onları görevlerinde tedirgin ve tutuk hale getirecek⁽⁸⁴⁾ ve hâkimler arasında karşılıklı kayırmalara ve arzu edilmeyen suistimallere yol açacaktır⁽⁸⁵⁾. Problemlerin çoğunun, bu üyelerin görev sürelerinin devamlı olmamasından kaynaklandığı ve bu konularda bir anayasa değişikliğine gidilmesi gerektiği belirtilmiştir⁽⁸⁶⁾.

Bu ilk düzenlemeye getirilen eleştirilerden birisi de, Yüksek Hâkimler Kurulu'nun kendisine özgü bir bütçesinin olmamasıdır. Yargı bağımsızlığı ile doğrudan ilişkili bulunan, hakimlerin mali bağımsızlığı açısından, ayrı bir bütçe oluşturulmamış ve bu kurulun giderleri Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanmaktaydı. Anayasa Mahkemesinin böyle bir bütçeye imkân tanımayan YHKK.'nun 67. maddesini Anayasaya uygun bulan kararı da, (15.5.1963 t. ve E. 1963/169, K. 1963/113 sK.) doktrinde eleştirilmiş ve hâkimlerin bağımsızlığının teminat altına alınabilmesi için, mali bağımsızlığın sağlanmasının zorunlu bir şart olduğu belirtilmiştir⁽⁸⁷⁾.

(81) KURU, age, sh: 21.

(82) ÜNAL, age, sh: 80. "Öte yandan Anayasa Mahkemesi de buna uygun olarak, (YHK. için yapılacak seçimlerde birkaç üyenin seçilmemiş olmasının seçilen üyelerin işe başlamalarına engel sayılmaması ve yerlerine seçim yapılmayan üyelerin de öteki üyelerle birlikte görevden ayrılmaları ve boşluğun yedek üyelerle doldurulmasına) karar vermiştir". (Bkz. aynı eser, sh: 80).

(83) Bkz. ÜNAL, age, sh: 80-81.

(84) KURU, age, sh: 23.

(85) ÜNAL, age, sh: 81. Bu nedenlerle, yapılacak bir anayasa değişikliği ile, bahsedilen 8 üyenin seçimi yetkisinin yasama meclislerinden alınarak, bunun Yargıtaya verilmesi gerektiği öne sürülmüştür (Bkz. KURU, age, sh: 23).

(86) KURU, age, sh: 27. Aynı görüşteki bir başka yazar da (İ. ARSEL) bu sakıncanın, "hâkimin olgun bir yaşta kurula seçilmesi ve yaş haddine kadar da orada görev yapmasının sağlanması suretiyle giderilebileceğini" belirtmektedir (Bkz. ÜNAL, age, sh: 81, dip: 202).

(87) KURU, age, sh: 16. Aynı görüşte; Turgut SENGİR., Yargı Bağımsızlığı ve Sonuçları. İstanbul Barosu 1965 Yılı Staj Konferansları (İBD ekidir) İstanbul 1965, sh: 35.

Biz de aynı gerekçeleri paylaşıyor ve Anayasa Mahkemesi'nin sözü geçen kararında, karşı oy kullanan altı üyenin muhalefet şerhine katılıyoruz. Bu muhalefet şerhinde özetle şunlar belirtilmiştir: "... Bu hüküm ve prensiplere rağmen 45 sayılı kanunun 67'inci maddesinde Yüksek Hâkimler Kurulu'nun ve Yüksek Hâkimler Seçim Kurulu'nun giderlerinin Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanacağı hükme bağlanmıştır.

Bir kurulun bağımsızlığı, sadece idari bakımdan tanınmakla o kurula bağımsızlık sağlanamaz. Gerçek bağımsızlık alacağı kararlarda olduğu kadar bu kararların tatbik ve icrasının da bağımsız olmayı gerektirir. Bu ise idarî bağımsızlık yanında özellikle malî bağımsızlığın da sağlanması ile mümkündür.

Muhasebei Umumiye Kanunu gereğince her Bakanlığın işleyişine ilişkin gider bütçesinin tanzimi yetkisi Bakanlara aittir. Bu sebeple Adalet Kuruluşunun yıllık giderlerini nevi ve miktar bakımlarından tesbit etmek görev ve yetkisi de Adalet Bakanındır. Adalet Bakanı gelecek yılda yapılacak giderleri tesbit ederken hiç şüphesiz teşkilât içinde görev almış olan hâkimlerin aylık ve ödeneklerini, yolluklarını ve diğer özlük haklarını da gözönünde tutmak zorunda olduğu gibi, Yüksek Hâkimler Kurulu'nun gerek özlük haklarına gerekse idari işlerine ait giderlerini de tayin ve tesbit etmek mecburiyetindedir. Ayrıca Muhasebei Umumiye Kanunu gereğince, bütçenin birinci derece ita amiri Bakan olmak dolayısıyla bütçenin uygulanması sırasında ödenecek bir giderin taahhüt, tahakkuk ve ödeme işlerini yaptırmak, yani bütçedeki ödeneklerden birine dayanarak belli bir işe harcama kararı vermek ve bu karar üzerine icra edilen hizmetin Devlete yüklediği borç miktarını ve alacaklısını tesbit ederek ödenmesi için muhasibe emir vermek yetkisi Bakana ait bulunmaktadır.

Şu halde gerek Yüksek Hâkimler Kurulu'nun özlük ve idarî giderlerinin gerekse her türlü tayin, terfi, nakil, denetleme, işlem ve yetkisi Yüksek Hâkimler Kurulu'na ait bulunan hâkimlerin özlük haklarının gelecek yıl içinde gerektireceği giderlerin tayin ve tesbiti hususunda Kurulun Adalet Bakanı ile mutabık kalması gerekecek ve binnetice Kurul, onun direktiflerine uymak zorunda kalacaktır. Yüksek Hâkimler Kurulu'nca lüzum görülecek denetimin yapılması, tayin, terfi, nakil işlerinin Adalet dağıtılması görevini aksatmayacak bir düzen içinde yürütülmesi bu işlerin gerektirdiği ödeneklerin bütçeye tam olarak konulmasına ve bunların harcanmasında Yüksek Hâkimler Kurulu'nun tam yetki sahibi bulunmasına bağlıdır. Bu da Yüksek Hâkimler Kurulu'nunkendisine mahsus ayrı bir bütçeye malik olmasıyla mümkündür.

Halbuki 1963 yılı bütçesi gözden geçirilecek olursa, bu bütçeye giren daireler arasında Yüksek Hâkimler Kurulu'na ait en ufak bir ize rastlamak mümkün olmadığı gibi bütçenin Adalet Bakanlığı kısmında dahi bu Kurula ait hiçbir kayıt ve işarete rastlamak mümkün değildir. Öyle ki, Yüksek Hâkimler Kurulu'nun varlığı ve hüviyeti, Adalet Bakanlığı içinde erimiş ve kaybolmuştur. Bu yüzden Yüksek Hâkimler Kurulu, adeta, Adalet Bakanlığı merkez kuruluşu içinde bir genel müdürlük seviye ve mertebesine indirilmiş bulunmaktadır. Bu durumda Kurulun Anayasa ile ve 45 sayılı kanunla kendisine tevdi olunan görevi yaparken daima Adalet Bakanı'nın izin ve yardımına muhtaç hale düşmesi ve bağımsızlığının ihlâline etki yapacak olaylarla karşılaşması mukadderdir. Bunun ise Anayasa vazı tarafından Yüksek Hâkimler Kurulu'na ifa ettirilmek istenilen fonksiyon ile

bağdaştırılması kolayca mümkün görülemez. Devlet Planlama Teşkilâtı, İstatistik Enstitüsü, Tapu ve Kadastro, Meteoroloji, Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlükleri gibi doğrudan doğruya bir bakanlığın siyasî sorumluluğu altında görev ifa eden daireler için genel bütçe içinde müstakil cüzüleri ayrılmış iken bir Anayasa organı olan Yüksek Hâkimler Kurulu'nun malî bakımdan Adalet Bakanlığı bütçesi içine alınması Anayasa'nın sistemi ve esprisi ile telif edilemez.

Adalet Bakanı'nın, bütçesinin siyasî ve malî sorumluluğunu Büyük Millet Meclisi'ne karşı taşımakta olması ve Yüksek Hâkimler Kurulu'nun genel bütçeye giren bakanlıklar arasında Adalet Bakanlığı ile ilgi ve münasebeti aşikâr bulunması Yüksek Hâkimler Kurulu gibi bağımsız bir Anayasa organına ait giderlerini yürütme organının bir cüzü olan Adalet Bakanlığı bütçesi içinde yer alması için yeter bir sebep teşkil etmez. Nitekim Anayasa Mahkemesi de genel bütçeye dahil daireler arasında bulunmasına rağmen giderleri genel bütçe içinde müstakil bir cüzü haline getirilmiş ve ita amirliği de Mahkeme Başkanına verilmiştir.

Bu itibarla Anayasa Mahkemesi hakkında uygulanan bütçe usulünün Yüksek Hâkimler Kurulu hakkında da uygulanması icap eder, hatta Adalet Bakanlığı ile ilgileri tamamen kesilmiş olan hâkimlerin her türlü özlük haklarına ait giderler ile yolluk vesaire gibi onların görevleri ile ilgili diğer giderlerin de Yüksek Hâkimler Kurulu'na ait müstakil bir bütçe içinde yer alması ve bütçenin ita amirliğinin de Yüksek Hâkimler Kurulu Başkanına verilmesi zaruridir..."⁽⁸⁸⁾.

Yukarıda sözünü ettiğimiz, 45 sayılı kanunun 66. maddesinde; Yüksek Hakimler Kurulu'nun, hakim yardımcılarını hâkimlere kadro tahsisine ve bunların nakil ve tayinlerine ve Yargıtay üyeleriyle Yargıtay Başkanları'nın seçimine ait kararların, Adalet Bakanı ve Başbakanın müşterek karamamesi ile Cumhurbaşkanının tasdikine sunulacağı öngörülmüş ve Adalet Bakanlığı'na verildiği tarihten başlayarak en geç bir ay içinde onandığı bildirilmeyen kararlar onanmış kabul ediliyordu. Bunun üzerine, Anayasa Mahkemesi verdiği bir kararla, bu hükmü hakimlerin bağımsızlığı ve teminatlarına ilişkin hükümlere aykırı buldu ve iptal etti⁽⁸⁹⁾.

Bütün bu düşüncelerin ve uygulamada karşılaşılan güçlüklerin de etkisiyle, Anayasa'nın konuyu düzenleyen 143. ve 144. maddeleri 20.9.1971 tarih ve 1488 sayılı kanunla değiştirilmiş ve Yüksek Hâkimler Kurulu yeniden düzenlenmiştir⁽⁹⁰⁾.

(88) Bu muhalefet şerhinin tam metni için bkz. KURU, age, sh: 16-19.

(89) "Anayasa'nın 132, 133 ve 144. maddeleriyle Anayasa koyucunun, hakimlerin her yönden yürütme organının etki alanı dışında bırakmayı sağladığı amacını güttüğünü, hâkimlerin özlük işleri konusunda Yüksek Hâkimler Kurulu'nca verilen atanma kararlarının, müşterek karamame ile tasdike tabi tutulmasının, Anayasa ile yürütme organından alınarak yargı organı içinde teşkil edilen bir kurula verilmiş olan yetkinin Teşkilât Kanunu ile tekrar yürütme organına iadesi sonucunu doğurduğu ve bunun ise hâkimlik teminatı ve hâkimlerin bağımsızlığı esasını zedelemesi bakımından Anayasa'nın 139. maddesine aykırı düştüğü meydandadır. Kaldı ki, Yüksek Hakimler Kurulu'nca alınan bu kararlar, herhangi bir inha ve istişare niteliğinde olmayıp, hiçbir makam ve merciin tasdikine muhtaç olmaksızın hukuki sonuç doğuran icrası lazım kararlardan bulunmaktadır. Sonuç olarak 66. maddenin, Anayasa'nın 139. maddesiyle 144. maddesinin 1. fıkrasına aykırı olduğundan, iptaline oybirliği ile karar verilmiştir" (15.5.1963 tarih ve 1963/50-111 K. sayılı AY. Mahkemesi Kararı-RG. 30.7.1963, sy: 11467).

(90) Bu değişiklikten sonraki anayasal düzenleme şöyle idi:

Bu düzenlemelerle Yüksek Hakimler Kanunu'nun üyelerinin tamamının seçimi Yargıtay Genel Kurulu'na verilmiştir (AY. m. 143/1). Böylece Yasama organının kurula üye seçmesi usulüne son verilmiştir. Yargının bu sahasına parti politikalarının (siyasi eğilimlerin) karıştırılması ve yargı bağımsızlığının zedelenmesi bir ölçüde de olsa önlenmiş olduğundan, bu değişiklik yerindedir⁽⁹¹⁾.

Yapılan yeni değişiklikle kurul üyelerinin sayısı 23'ten 14'e indirilmiştir. Üyeler artık, Yargıtay Genel Kurulunca kendi üyeleri arasından ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile seçilecektir (AY. m. 143/1). Başkan ve bölüm başkanları, Yüksek Hakimler Kurulu tarafından, kendi üyeleri içinden ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile seçilecektir (AY. m. 143/2). Bu değişiklikten önce, hakimlik görevinde iken Yüksek Hâkimler Kurulu'na seçilmiş üyeler, görev süresi olan dört yılın sonunda yeniden seçilemezlerdi. Üyelerin görev süresi yine dört yıldır ve fakat görev süresi biten üyeler yeniden seçilebilirler (AY. m. 143/3). Daha önce Adalet Bakanı, kurul toplantılarına katılabilmekle birlikte oylamaya katılmıyordu. Getirilen değişiklikle Adalet Bakanına, gerekli gördüğü hallerde Kurul top-

"Yüksek Hâkimler Kurulu, onbir asıl ve üç yedek üyeden kuruludur. Üyeler, Yargıtay Genel Kurulunca, kendi üyeleri arasından ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile gizli oyla seçilir.

Yüksek Hakimler Kurulu, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile, kendi içinden Başkanını ve bölüm başkanlarını seçer.

Yüksek Hakimler Kurulu üyelerinin görev süresi dört yıldır. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yüksek Hakimler Kurulu üyeleri, görevleri süresince başka bir iş ve görev alamazlar.

Yüksek Hakimler Kurulunun kuruluşu, çalışma usulleri, bölümleri ve bölümlerin görevleriyle toplantı ve karar yeter sayıları, Başkan ve üyelerinin aylık ve ödenekleri kanunla düzenlenir.

Adalet Bakanı, gerekli gördüğü hallerde Yüksek Hakimler Kurulu toplantılarına başkanlık eder."

(AY. m. 143). "Yüksek Hakimler Kurulu, adliye mahkemeleri hakimlerinin özlük işleri hakkında kesin karar verir. Bu kararlar aleyhine başka mercilere başvurulamaz. Ancak, disiplin ve meslekten çıkarma cezaları ile ilgili kararların bir defa daha incelenmesini; Adalet Bakanı veya hakkında karar verilen hakim isteyebilir.

Bir hakimin her ne sebeple olursa olsun, meslekten çıkarılması hakkındaki karar Yüksek Hakimler Kurulu Genel Kurulunun salt çoğunluğu ile alınır.

Adalet Bakanı gerekli gördüğü hallerde, bir hakim hakkında disiplin koğuşturması açılmasını Yüksek Hakimler kurulundan isteyebilir.

Bir mahkemenin veya bir hakimin kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi, Yüksek Hakimler Kurulu'nun uygun görmesine bağlıdır.

Hakimlerin denetimi ve haklarındaki soruşturma Yüksek Hakimler Kuruluna bağlı ve sürekli olarak görevli müfettiş hakimler eliyle yapılır. Müfettiş hakimler, hakim ve Cumhuriyet savcıları ile bu mesleklerden sayılanlar arasından Yüksek Hakimler Kurulunca atanır. Müfettiş hakimlerin nitelikleri ile atanma usulleri, hakları, ödevleri, ödenek ve yollukları, meslekte ilerlemeleri, haklarında disiplin kovuşturması ve disiplin cezası uygulaması, hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir." (AY. m. 144).

(91) SOYSAL bu konuda farklı şekilde düşünmektedir: "Değişikliğin, özellikle parlamentoya tanınmış olan seçme yetkisinin kaldırılmasına ilişkin yönü, bu alana "parti politikası"nın karıştırılmasını engellemek bakımından uygun görülebilir. Ancak, Yüksek Hâkimler Kurulu'nun oluşmasına parlamento iradesinin katılmasındaki anlam üzerinde biraz durmak gerekir. İtalya'nın Cumhuriyet Anayasası'ndaki hükme benzetilerek benimsenen bu yol, yargı organının ulus iradesinden kopuk bir duruma gelmesini önleyerek yargı bağımsızlığı ile ulusal egemenlik arasında bir bağlantı kurmak amacını gütmekteydi. Yolun kötüye kullanılmış olması, büsbütün kaldırılmasına yol açmamalı ve düzeltme çareleri aranmalıydı." (Bkz. SOYSAL, age, sh: 189).

lantılarına başkanlık etmek (AY. m. 143/son) ve oy verme hakkı da tanındı (45 sayılı kanun m. 4). Yine 45 sayılı kanunun 4. maddesinin son fıkrası ile, kurul toplantılarına katılmak imkanı sağlamak için, kurulun toplantı günü, saati ve yeri ile gündeminin, toplantı gününden en az 48 saat önce Adalet Bakanına bildirilmesi zorunluluğu getirildi.

Bu sisteme de eleştiriler yöneltilmiştir. Özellikle Türkiye Barolar Birliği tarafından; saf kooptasyon sisteminin bir sakıncası olarak hakimlerin diğer yargı dalındaki görevli hakimlere karşı bağımlı hale gelecekleri, seçme hakkının yalnızca Yargıtay üyelerine değil bütün hakimlere tanınması ve ayrıca bütün hakimlere seçilme hakkının da tanınması gerektiği belirtilmiştir⁽⁹²⁾.

Yapılan eleştiriler arasında ayrıca; bu sistemde, milli irade ile hakimlik makamı arasında herhangi bir bağın kalmayacağı, böyle bir bağın kurulmasının ancak hakimlerin halk tarafından seçilmesi sisteminde mümkün olduğu, kurulun tasarrufları dolayısıyla hiçbir devlet organının yasama organı karşısında sorumlu tutulamayacağı, imtiyazlı bir hakimler sınıfının doğacağı, atamalarda -kişilik, mesleğe uygunluk ve mesleki yetenek gibi- objektif kriterler yerine sübjektif kriterlerin rol oynayacağı ve nihayet sistemin bu kadar saf haliyle hiçbir ülkede uygulanmadığı⁽⁹³⁾ ifade edilmiştir. Şurasını da belirtelim ki, Yüksek Hakimler Kurulu'nun görevlerini düzenleyen 144. maddeye 1971 yılında 1488 sK. ile getirilen değişiklikle; kurulun kararlarının kesin olduğu, bu kararlar aleyhine başka mercilere başvurulamayacağı ve fakat disiplin ve meslekten çıkarma cezaları ile ilgili kararların bir defa daha incelenmesini, Adalet Bakanının veya hakkında karar verilen hakimın isteyebileceği (AY. m. 144/1) hükmü getirilmişti.

O sırada, Anayasa Mahkemesinin Anayasa değişikliklerinin Anayasaya uygunluğunu denetlemek eğilimi sözkonusu idi. Bunun önüne geçmek için, aynı değişiklikle (1488 sK.), Anayasanın 147. maddesinde değişiklik yapıldı ve Yüksek Hakimler Kurulu başkan ve üyelerinin görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Anayasa Mahkemesi tarafından yüce divan sıfatıyla yargılanacakları hükmü getirildi⁽⁹⁴⁾. Ancak buna rağmen, Anayasanın 144. maddesindeki "bu kararlar aleyhine başka mercilere başvurulamaz hükmü" anayasaya aykırılık gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildi⁽⁹⁵⁾.

(92) Türkiye Barolar Birliği'nin bu değişiklik hakkındaki görüşleri için bkz. ÜNAL, age, sh: 82-83.

(93) ÜNAL, age, sh: 84.

(94) ALDIKAÇTI, age, sh: 346.

(95) Anayasa Mahkemesinin 27.1.1977 tarih ve 1976/43 Esas, 1977/4 Karar sayılı kararı (RG. 21.4.1977, sy: 15916). ALDIKAÇTI, bu iptal kararını şöyle yorumlamaktadır: "Bu karar da diğer benzerleri gibi anayasa ve anayasa değişiklikleri hakkında anayasa hukukunda ileri sürülen farklı bir anayasa anlayışına dayanmaktadır. Ve anayasal idareyi denetlemek için, Anayasal düzen ve genel hukuk kaideleri ile çelişen yanlış bir eğilimi ve ısrarı simgelemektedir" (Bkz. ALDIKAÇTI, age, sh: 346-347). SOYSAL ise, bu değişikliğin gerekçesi olarak; Anayasa Mahkemesinin, sadece hakimlerden oluşsa dahi Hakimler ve Savcılar yüksek Kurulu'nu, gördüğü işler bakımından bir "yargı kuruluşu" saymadığını, orada alınan kararların Danıştay'ın denetimi dışında tutulmasını Cumhuriyetin temel niteliklerinden olan Hukuk devleti ilkesiyle bağdaşamaz bulunduğunu ve Cumhuriyetin temel niteliklerinden birini değiştirici Anayasa değişikliği yapılamayacağı düşüncesini ileri sürerek bu iptal kararını verdiğini ifade etmektedir (Bkz. SOYSAL, age, sh: 190). Ancak belirtmek gerekir ki, iptal edilen hükmün anayasaya aykırı olmadığını belirtenler de vardır. Bu görüşe göre, Yüksek Hakimler Kurulu tamamen hakimlerden oluşmakta ve bunların kararlarına karşı Danıştay'a başvuru yolunun kapatılması, yürütme organının keyfi olabilecek tasarruflarına karşı yargıyı koruyan bir tedbir oluşturmaktadır (Bkz. POSTACIOĞLU, Medeni Usul Hukuku..., sh: 41-42).

20.9.1971 tarih ve 1488 sayılı kanun ile savcılık teşkilatında da değişiklikler yapılmış ve Cumhuriyet Savcılarının Yargıtay üyeliğine seçilmeleri dışında kalan bütün özlük işleri ve disiplin cezaları ile meslekten çıkarılmaları hakkında karar verme yetkisi ayrı bir kurul olan Yüksek Savcılar Kurulu'na bırakılmıştır. Bu konudaki getirilen yeni hüküm şöyle idi: "Cumhuriyet Savcıları, idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığı'na bağlıdır.

Cumhuriyet savcılarının Yargıtay üyeliğine seçilmeleri dışında kalan bütün özlük işleri ve disiplin cezaları ile meslekten çıkarılmaları hakkında karar verme yetkisi Yüksek Savcılar Kurulu'nundur. Bu kurulun kararları kesin olup bunlar aleyhine başka bir merciye başvurulamaz. Ancak, disiplin ve meslekten çıkarma cezaları ile ilgili kararların bir defa daha incelenmesini, Adalet Bakanı ve hakkında karar verilen Cumhuriyet Savcısı isteyebilir.

Yüksek Savcılar Kurulu, Adalet Bakanının başkanlığında Cumhuriyet Başsavcısı, Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulunca seçilen üç asıl ve iki yedek üye ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı ve Özlük İşleri Genel Müdüründen kurulur. Adalet Bakanı bulunmadığı zaman Kurula Cumhuriyet Başsavcısı Başkanlık eder.

Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, Adalet Bakanlığı, Cumhuriyet savcılarını geçici yetki ile görevlendirerek bu kararı ilk toplantısında Kurulun onanmasına sunar. Bakanlık Merkez kuruluşunda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak Cumhuriyet savcılarını muvafakatlarını alarak, atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Cumhuriyet savcılarının denetimi ve haklarındaki soruşturma Adalet Bakanlığı müfettişleri veya üst dereceli Cumhuriyet savcıları eliyle yapılır.

Yüksek Savcılar Kurulunun kuruluşu, çalışma usulleri, toplantı ve karar yeter sayısı, Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulunca seçilecek asıl ve yedek üyelerin seçim usulleri ve görev süreleri kanunla düzenlenir.

Cumhuriyet Başsavcısı, yüksek mahkemeler hakimleri hakkındaki hükümlere tabidir." (AY. m. 137)⁽⁹⁶⁾.

Bu maddedeki "Bu kurulun kararları kesin olup bunlar aleyhine başka bir merciye başvurulamaz hükmü" Anayasa mahkemesinin 27.9.1977 tarih ve 1977/82 Esas, 1977/117 Karar Sayılı kararı ile iptal edilmiştir⁽⁹⁷⁾.

(96) Anayasanın 137. maddesinin sözü geçen değişiklikten önceki metni şöyle idi: "Kanun, Cumhuriyet Savcılarının ve Kanunsözcülerinin özlük işlerinde ve görevlerini yapmalarında teminat sağlayıcı hükümler koyar.

Cumhuriyet Başsavcısı, Başkanunsözcüsü ve Askeri Yargıtay Başsavcısı, Yüksek Mahkemeler Hakimleri Hakkındaki Hükümlere tâbidir."

(97) İptal edilen bu hükmün konuluşunda Yüksek Hakimler Kurulu'ndan farklı bir durumun olduğu, savcılarının idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığı'na bağlı oldukları, Yüksek Savcılar Kurulu'nda Adalet Bakanlığı Müsteşarı ve Özlük İşleri Genel Müdürü gibi, memur durumunda bulunan ve hakimlerin bağımsızlığından faydalanmayan kimselerin olduğunu ve böyle bir kurulun kararlarını Yüksek Hakimler Kurulu kararları ile bir tutmanın yanlış olduğu belirtilmiştir. Bu görüşe göre, Yüksek Hakimler Kurulu açısından ancak bir ölçüde kabul edilebilecek bu hükmün, Anayasa Mahkemesi tarafından, Yüksek Hakimler Kurulu kararları hakkındaki gerekçelerin burada da esas alınarak iptal edildiği belirtilmiştir (Bkz. SOYSAL, age, sh: 193).

Bu değişikliklerle, Adalet Bakanı'na Yüksek Savcılar Kurulu dışında da bazı yetkiler tanınmıştır. Örneğin, ilk kurul toplantısına sunulmak üzere, Adalet Bakanı Cumhuriyet Savcılarını geçici olarak görevlendirebileceği gibi; Bakanlık Merkez teşkilâtında geçici veya sürekli çalıştırılmak üzere, rızaları alınarak atanacak cumhuriyet savcılarını atama yetkisi de Adalet Bakanına tanınmıştır⁽⁹⁸⁾.

Savcılık statüsündeki bazı kişiler Yüksek hakimler hakkında kabul edilmiş teminat hükümlerinden yararlanıyorlardı. Bundan böyle bu hükümlerden yalnızca Cumhuriyet Başsavcısı yararlanacaktı. Zira Askeri Yargıtay Başsavcısı ve Danıştay Başkanun sözcüsü bu teminatların dışında bırakılmıştı⁽⁹⁹⁾.

3. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu ve 1982 Anayasasının Getirdiği Düzenlemeler

13.5.1981 tarih ve 2461 sayılı Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu, Yüksek Hakimler Kurulu'nu kaldırıp Yüksek Savcılar kurulu ile birleştirerek yerine, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nu oluşturdu. Daha sonra yürürlüğe giren 1982 Anayasasının konuyu 159. maddesinde düzenlemesinden sonra, 3.6.1983 tarih ve 2835 sayılı kanun ile 2461 sayılı kanunda bazı değişiklikler yapılmıştır.

Bu konudaki ilk düzenleme (2461 sK.) konuyu ana hatlarıyla şöyle düzenlemiştir: Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu, Mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esasları çerçevesinde, Yargıtay, Danıştay ve Uyuşmazlık Mahkemesi üyelerinin seçimi ile Yargıtay ve Danıştay üyeleri dışında kalan adli ve idari yargı hakim ve savcılarının özlük işlerini düzenler (m. 1).

Bu kurul, Adalet Bakanının başkanlığında, Yargıtay ve Danıştay Genel Kurullarınca seçilecek ikişer asıl ve ikişer yedek üye ile, Adalet Bakanlığı Müsteşarı ve Özlük İşleri Genel Müdüründen oluşmaktadır (m. 2). Yargıtay ve Danıştay kendi kontenjanlarından Devlet başkanı tarafından seçilecek ikişer asıl ve ikişer yedek üye için üç katı fazla yani oniki aday göstereceklerdir (m. 5). Kurula seçilecek ikişer asıl ve ikişer yedek üyeler, aday gösterilmeksizin Devlet Başkanı tarafından seçilir (Geçici mad. 1/1).

Kuruldaki asıl ve yedek üyelerin görev süreleri dört yıldır ve yeniden seçilebilirler (m. 7 ve Geçici mad. 1). Adalet Bakanlığı Müsteşarı ve Özlük İşleri Genel Müdürünün kuruldaki üyelikleri asli görevleri süresince devam eder. Bunlar bulunmadıkları zaman kendilerine vekalet etmekte olanlar kurula katılırlar (m. 10/2). Adalet Bakanı da görevi süresince kurulun başkanıdır. Kurula Adalet Bakanı başkanlık eder. Adalet Bakanının bulunmadığı zamanlarda, başkanlık etmek üzere seçimle gelen asıl üyeler arasından gizli oyla ve salt çoğunlukla bir Başkanvekili seçilir. Gerek Adalet Bakanının gerekse Başkanvekilinin bulunmadığı zamanlarda Kurula, seçimle gelen asıl üyelerden kıdemlisi başkanlık eder (m. 8).

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu bağımsızdır (m. 3). Kurulu temsil etme ve kurul adına beyanda bulunma yetkisi Adalet Bakanına aittir (m. 9). Kurul Adalet Bakanlığı'nda toplanır ve kurulun işleri Adalet Bakanlığınca yürütülür (m. 10/son).

(98) SOYSAL, age, sh: 193.

(99) SOYSAL, age,-sh: 193.

Hakim ve savcılarının atama ve nakillerinde, Adalet Bakanlığı Özlük İşleri Genel Müdürlüğü, atama ve nakil isteyen hakim ve savcılarının taleplerini, sicillerini ve diğer durumlarını inceler ve kanuna, Atama ve Nakil Yönetmeliğine uygun olarak bir taslak hazırlayıp bunu kurula sunar. Söz konusu taslak, bütün belgelerle birlikte kurul tarafından bir ay içinde incelenir ve gerekli değişiklikler yapılarak son şekli verilir. Adalet Bakanlığına tevdi edilen bu taslak üzerine, Bakanlık, kurul kararına uygun olarak düzenleyeceği karnamayı Devlet Başkanının onayına sunar (m. 19).

Yine bu kanuna göre; Adalet Bakanı, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun kararını alarak hakim ve savcılarını **hizmetin gereği** olarak sürekli görev yerleri dışındaki bir yargı çevresinde geçici olarak görevlendirebilir (m. 20/1). Bu şekilde geçici olarak görevlendirilenler, o yerde en fazla dört ay çalıştırılabilirler. Fakat kendi istekleri veya **hizmetin gerekleri** gözetilerek bu süre iki ay daha uzatılabilir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de Adalet Bakanlığı hizmetin aksamaması için, hakim ve savcılarını, ihtiyaç duyulan başkibir yargı çevresinde geçici olarak görevlendirebilir. Bu halde kurul en geç üç gün içinde toplantıya çağrılır ve işlemin onanmasını istenir (m. 20/3). Yine kurul kararı olmaksızın, hakim ve savcılar, rızaları ile Bakanlık hizmetlerinde geçici olarak görevlendirilebilirler (m. 20/son).

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun 2461 sayılı kanun ile düzenlenen şekli, çeşitli eleştirilere tabi tutulmuştur. Bu eleştirileri özetleyecek olursak:

- Kurulda yürütme organı üç, yargı organı ise dört kişi tarafından temsil edilmektedir. Yürütme çoğunlukla belirleyici olacağı gibi, bu üyelerden birisini kendi tarafına çekebilen partizan bir siyasal iktidar istediği yönde kararlar çıkarabilir ve yargı bağımsızlığını tamamiyle ortadan kaldırabilir. Yine, yürütme organını denetleyecek olan Danıştay'ın üyelerinin seçiminin, yürütmenin oldukça etkin ve belirleyici olduğu bir kurula bırakılması sakıncalıdır. Birer idari tasarruf niteliğinde olan kurul kararlarına karşı itiraz yolu kabul edilerek, Danıştay'a başvurma yolunun kapatılması yerinde değildir. Hakim ve savcılarının atama ve nakillerinde tamamıyla yürütme söz sahibi olacaktır. Çünkü bu konuda, Bakanlık Özlük İşleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanacak kararname taslağı esas alınacaktır. Kurul üyelerinin ise, bu taslağı değşitirmeleri veya taslakta yer almayan bir hakim veya savcının atanmasını önermeleri mümkün olmayacaktır⁽¹⁰⁰⁾.

Daha sonra yürürlüğe giren 1982 Anayasası, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nu 159. maddesiyle şu şekilde düzenlemiştir:

(100) Buna karşılık farklı görüşler de ileri sürülmüştür. Bu görüşler özetle şöyledir: Kurul kararlarına karşı Danıştay'a başvuru yolunun kapatılması yerindedir. Aksi takdirde, bir kurul kararlarını, üyelerini bizzat aynı kurulun seçtiği Danıştay'ın denetimine tabi tutmak gibi, yargı sistemi içindeki hiyerarşi anlayışına ters düşülmüş olunacaktı; ayrıca bu kurulda yürütme organının temsil edilmesi yerinde ve milli hakimiyet ilkesine uygundur; Adalet Bakanının kurulda yer alması bağımsızlık ilkesini zedelemmez. Zira, Adalet Bakanı kuruldaki faaliyetleri nedeniyle yasama organına karşı sorumlu olduğu gibi, kurulan bağımsız olduğu kanunun 3. maddesinde belirtilmiştir ve üyeler 4 yıl süreyle azledilemezler. Ayrıca, yürütme organının bu kurulda kuvvetli bir şekilde temsili, yargıya mensup üyelerin katı ve yanlış tutumlarını önlemek içindir. Özetle, yapılan eleştirilerin abartıldığı ve Kurulun yeni düzenlenişinin daha yerinde olduğu ve yargı bağımsızlığını zedelediği ileri sürülmektedir (Bkz. ÜNAL, age, sh: 90-95).

"Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar.

Kurulun Başkanı, Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabii üyesidir. Kurulun üç asıl ve üç yedek üyesi Yargıtay Genel Kurulu'nun, iki asıl ve iki yedek üyesi Danıştay Genel Kurulu'nun kendi üyeleri arasından, her üyelik için gösterecekleri üçer aday içinden Cumhurbaşkanınca, dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilir. Kurul, seçimle gelen asıl üyeleri arasından bir başkanvekili seçer.

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu; adli ve idari yargı hakim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar. Adalet Bakanlığı'nın, bir mahkemenin veya bir hakimin veya savcının kadrosunun kaldırılması veya mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar. Ayrıca Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

Kurul kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Kurulun görevlerini yerine getirmesi, seçim ve çalışma usulleriyle itirazların Kurul bünyesinde incelenmesi esasları kanunla düzenlenir.

Adalet Bakanlığı'nın merkez kuruluşunda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hakim ve savcılarının muvafakatlarını alarak atama yetkisi Adalet Bakanı'na aittir.

Adalet Bakanı, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun ilk toplantısında onaya sunulmak üzere, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde hizmetin aksamaması için hakim ve savcılarını geçici yetki ile görevlendirebilir"⁽¹⁰¹⁾.

Anayasa Komisyonu tarafından hazırlanan metinde, Hakim ve Savcılar için iki ayrı kurul öngörülmüş ve bu kurullarda Cumhuriyet Başsavcısı ile vekilinin de bulunacakları belirtilmiştir. Fakat, dipnotta verdiğimiz 159. maddeye ilişkin M.G.K. Anayasa Komisyonunun değişiklik gerekçesinden de anlaşılacağı üzere, bunlar Konsey tarafından metinden çıkarılmıştır. Yine bu anayasa ile, ayrı ayrı kurulması düşünülen kurullar, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu adı altında ve tek kurul olarak düzenlenmiştir.

Bu düzenlemeye uygun olarak da, 3.6.1983 tarih ve 3835 sayılı kanun ile, konuyu daha önce düzenleyen 2461 sayılı kanunda gerekli değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişiklikle Uyuşmazlık Mahkemesinin askeri yargıdan gelen üyelerinin seçimi bu kurulun yetki sahası dışında bırakılmıştır (3835 sK. m. 1). Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun kuruluşunda değişiklik yapılmış ve yeni düzenlemeye göre kurulun, Adalet Bakanının

(101)AY'nın 195. maddesinin gerekçesi şöyledir: "Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kurulmuş ve görevini bu esaslar dahilinde yapmakla görevlendirilmiştir. Kurulun çoğunluğu hakimlik teminatını haiz olanlardan meydana gelmektedir." Aynı maddenin M.G.K. Anayasa Komisyonunun Değişiklik gerekçesi ise şöyledir: "Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerinin belirlenen ilkeler çerçevesinde sayılarında değişiklik yapılmış; Cumhuriyet Başsavcısı veya vekilinin kurul üyesi olması benimsenmemiş; tasarrufların çeşitli maddelerindeki görevleri bu madde içerisinde toplanmıştır".

başkanlığında, Yargıtaydan üç asıl ve üç yedek, Danıştaydan iki asıl ve iki yedek üye ile Adalet Bakanlığı Müsteşarından kurulacağı hükme bağlanmıştır (3835 sK. m. 2). Görüldüğü üzere, Yargıtay ve Danıştayın kontenjanlarında değişiklik yapıldığı gibi, Adalet Bakanlığı Özlük İşleri Genel Müdürüne yeni düzenlemede yer verilmemiştir. Üyeleri seçecek kişi için kullanılan "Devlet Başkanı" ifadesi yerine, "Cumhurbaşkanı" kelimesi konulmuştur (3835 sK. m. 4).

Daha önceki düzenlemede (2461 sK. m. 20/1) Adalet Bakanına ait olan, **hizmetin gereği olarak**, hakim ve savcılarının sürekli görev yerleri dışındaki bir yargı çevresinde görevlendirme yetkisi, yeni düzenleme ile (3835 sK. m. 7) Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na verilmiştir. Aynı maddeye (m. 20/1) yapılan ilave ile, bu geçici yetkilendirmenin, sürekli görev yapılan yerde yapılabilmesi imkânı yaratıldığı gibi; sürekli görev yerlerinin dışındaki geçici yetki ile görevlendirmelerde, hakim ve savcı ayırımı gözetilemeyeceği de hükme bağlanmıştır.

1982 Anayasasının sistemi değerlendirilirken, gösterilen ilk tepki kurulun oluşum şeklidir. Kurulda, yürütmenin birer temsilcileri durumunda olan Adalet Bakanı ve Bakanlık Müsteşarının, üye olarak yer almasının yargı bağımsızlığını zedeleyeceği, Kurulun özlük haklarını ve adli sorunların çözümünü yürütmenin etkisinden, siyasi çıkar, görüş ve politikalarından uzak tutmanın mümkün olmayacağı, değişen Adalet Bakanlarına ayak uydurmada güçlük çekileceği öne sürülmüştür. Adalet Bakanı başkanlık etmeden de, kurulun fonksiyonlarını yerine getirebileceğini savunan bu görüşe göre; Kurula Yargıtay ve Danıştaydan gelen üyelerin Cumhurbaşkanı tarafından seçilmesi de yersizdir. Çünkü bu düşünceye göre, belirli bir siyasi partiden seçilen Cumhurbaşkanı'nın, seçildikten sonra partisinden kopması ve tarafsız olması uygulamada görülmeyen, sadece şekli bir husustur. Belirli bir siyasi düşüncenin adayı olan Cumhurbaşkanı, seçildikten sonra dahi partisinin bir mensubudur. Siyasi bir düşünce ile hareket eden bir şahsın, oluşumuna katkıda bulunduğu kurula olumsuz bir etkide bulunmamasını ve yargı bağımsızlığına gölge düşürmemesini beklemek ise yerinde olmaz. O nedenle Cumhurbaşkanı'nın bu Kurula üye seçiminde yetkili olmaması gerekir⁽¹⁰²⁾.

Buna karşılık, bazı yazarların farklı görüşte olduklarını belirtmemiz gerekir. Bu yazarlar, özetle; kooptasyon sisteminin sakıncalı olduğu, bu durumda bir çeşit kast zihniyetine sahip "yargı teknokrasisi"nin oluşacağı, günümüzde kooptasyon sisteminin saf haliyle çok dar bir uygulanma alanı bulduğu ve Fransa ile İtalya'da bu tür kurullarda hakimlerden başka

(102)Bkz. DEMİRKOL, agt, sh: 161-204.; İsmet OCAKÇIOĞLU, 1990-1991 Adalet Yılıni Açış Konuşması. Yargıtay Dergisi, 1990, C: 16, sy: 4, sh: 463; İlker Hasan DUMAN, Uygulamalı ve Karşılaştırmalı Türk Anayasa Hukuku, İstanbul 1985, sh: 267.; İl Han ÖZAY, Devlet İdari Rejim ve Yargısal Korunma, C: III, İstanbul 1990, sh: 23. Yazar, örnek olarak gösterilen İtalya açısından, bu ülkede Cumhurbaşkanı'nın sadece onursal bir başkan olduğunu belirtmektedir (Aynı eser sh: 23). Bu konuda EREM, Kurulda Adalet Bakanı ve Adalet Bakanlığı Müsteşarının bulunmasının her şeyden önce Diyalektik kurallarını bozduğunu ve kurulun Hükümetten tamamiyle ayrı ve bağımsız olması gerektiğini belirtmektedir (Bkz. Faruk EREM, Diyalektik Açısından Ceza Yargılaması Hukuku, 6. Bası, Ankara 1986, sh: 91).

kişilerin de bulunduğu gerekçeleri ile, saf kooptasyon sistemine karşı çıkmakta ve 1982 Anayasasının düzenlemesini yerinde bulmaktadırlar⁽¹⁰³⁾.

Aynı şekilde, 1982 Anayasası hazırlanırken görüşlerine başvurulmuş İÜ. Hukuk Fakültesi Fakülte Kurulu da, yeni Anayasaya ilişkin hazırladığı taslakta; yargının bağımsız olmasının yürütmeden kopuk olması anlamına gelmeyeceği, Kurulun sadece hakimlerden oluşması halinde yürütme ile yargı arasındaki ilişkinin tamamen kopacağı ve bu nedenle yürütme ile yargı arasında bir işbirliğinin kurulması gerektiği görüşüne yer vermiştir. Kurulun çoğunluğunun hakimlerden oluşması ve fakat yürütme ile bağlantıyı kurmak üzere Adalet Bakanı ve Müsteşara da yer verilmesi gerektiği belirtilen bu taslakta ayrıca, hem yürütmenin başı hem de ondan bağımsız statüde bulunan Cumhurbaşkanının münhasıran hukuk profesörleri ve avukatlar arasından olmak üzere, kurula üç üye tayin etmesi gerektiği belirtilmiştir⁽¹⁰⁴⁾.

1982 Anayasası, Yüksek Hakimler ve Savcılar Kurulu kararlarına karşı yargı yoluna gidilemeyeceğini öngörmüştür (AY. m. 159/4). Aynı hükmün 1971 tarihli değişiklik ile, gerek Yüksek Hakimler Kurulu gerekse Yüksek Savcılar Kurulu açısından getirildiğini ve fakat daha sonra 1977 yılında, Anayasa Mahkemesinin, iki ayrı kararında, bu hükmü anayasa-ya aykırı bularak iptal ettiğini belirtmiştik.

Bu hüküm doktrin tarafından eleştirilmektedir. Bu kurulun çoğunluğu hakim olan üyelere oluşmakla birlikte, gördüğü fonksiyon ve yaptığı işlemlerin idari nitelikte olduğu ve idari işlemlere karşı da idari yargı yoluna gidilmesi gerektiği belirtilmektedir. Aynı yazarlar, Fransa'da, Yüksek Hakimler Konseyi kararlarına karşı Devlet şûrasına başvurabilmeyi de, ikinci bir gerekçe olarak⁽¹⁰⁵⁾ belirtmektedirler.

Bu gerekçelere katılmakla birlikte şu hususları da belirtmek istiyoruz: Yargı yolunun her türlü işlem ve eyleme karşı açık olması, anayamızın bir hükmü olması yanında, otoriter ve totaliter olmayan devlet sistemlerinde uyulması gerekli, önemli bir hukuk devleti prensibidir⁽¹⁰⁶⁾. Zira hukuk devleti, yargı yolunun açık olduğu bir ortamda gelişir. Bunun

(103) ÖZBUDUN, Türk Anayasa Hukuku, Ankara 1986, sh: 340-341.; Saim ÜSTÜNDAĞ, Yargı Organlarının Sorunları ve Çözüm Yolları, İBD. İstanbul 1974, C: 48, sy: 5-8, sh: 272.; ÜNAL, age, sh: 90-95.; KUZU, 1982 Anayasasının Temel Nitelikleri ve Getirdiği Yenilikler, İstanbul 1990, sh: 153-154.; KUNTER, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na Adalet Bakanı'nın ve bakanlığın yüksek bürokratlarının katılmaması gerektiği düşüncesinde olmakla birlikte, bu kurula Cumhurbaşkanının başkanlık etmesi gerektiğini belirtmektedir (KUNTER, age, sh: 354-355).

(104) Bkz. İÜ. Hukuk Fakültesi Fakülte Kurulu'nun Yeni Anayasaya İlişkin Görüş ve Öneriler. İstanbul 1982, sh: 52; Karş. Gerekçeli Anayasa Önerisi (AÜ. Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültelerinin ilgili öğretim üyelerince hazırlanmıştır, AÜ. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 497) Ankara 1982, sh: 222, 243-244.

(105) Ergun ÖZBUDUN, Türk Anayasa Hukuku, sh: 343.; KUZU, 1982 Anayasasının Temel Nitelikleri.... sh: 154-155. Ayrıca bkz; DEMİRKOL, agt, sh: 128.

(106) "Devleti yöneten iktidar sahiplerinin egemenliği karşısında kişilere bağımsız bir "haklar ve özgürlükler çevresi" tanıyan ve iktidar sahiplerine bu haklar çevresine yapılacak müdahale ve tecavüzlere karşı yargı garantisi koyarak iktidar sahibi kurum ve kişilerin bu iktidarı Anayasaya, öbür yasalara ve hukukun temel ilkelerine uygun biçimde kullanmasını sağlayan devlet, hukuk devletidir. Daha kısa bir deyimle, eğer bir devlette yasama, yürütme hatta bir ölçüde yargı organlarının bütün tasarrufları -kural olarak- yargı denetimine bağlı ise, o devlete hukuk devleti denir" (Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU, 5 Nisan 1974'te İzmir Barosu'nca Tertiplenen Sempozyumda Verilen "Türk Anayasası Açısından Hukuk Devleti Kavramı" Konulu Tebliğ-Danıştay Dergisi, Ankara 1973, sy: 11, sh: 14).

yanında, normal bir vatandaş, kendisi hakkındaki herhangi bir idari işleme karşı yargı yoluna başvurabilirken, hakim ve savcıların, haklarındaki böyle bir işleme karşı (özellikle bu işlem bağımsızlık ve teminatları ile çeliştiğinde) yargı yoluna gidememeleri, yargı bağımsızlığı ile bağdaşmaz bir durumdur. Böyle durumda, yargıya tanınan bağımsızlık ve bütün teminatların değerini yitirmesi her zaman mümkün olabilecektir⁽¹⁰⁷⁾.

Bu kurulun üyelerinin çoğunun hakimlerden oluşması da, kurul kararlarına karşı yargı yolunun kapatılması için sağlam bir gerekçe değildir. Bu mantıktan hareket edilirse, yargılama hukukunda alt derece mahkemelerinin kararlarına karşı kanun yollarının kabul edilmesi ve üst derece mahkemelerinin kararlarına karşı ise, direnebilme olanağı izah edilemez⁽¹⁰⁸⁾. Kaldı ki, çoğunluğunu hakimlerin oluşturduğu bu kurulda, kararlar her zaman hakimlerin ağırlığı ile çıkmayabilir. "Örneğin, bir karar için, hâkim üyelerden üç tanesinin muhalefet ettiğini farzedelim; geriye kalan iki hâkim üye kararın çıkması lehinde olsunlar. Bu durumda karar çıkmayacaktır. Buna karşılık, Yüksek Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun diğer iki üyesi, Adalet Bakanı ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı yönünde oy kullansınlar, bu kararın çıkmasında etkili olan hâkim üyeler değil, parti mensubu olabilen bakan ile idarenin elemanı olan üyelerdir. Bundan dolayı bir kurulun bağımsızlığı, üyelerinin bağımsız olması ile mümkündür. Ve ancak bu şekilde bir kuruldan bağımsız kararlar çıkabilir. Bağımsız kurula bağımsız olmayan üyeler karıştırılınca, üyelerin çoğunluğunun hakim olmasının bir anlamı olmayabilir"⁽¹⁰⁹⁾. Böylece, ancak üyelerinin tamamen bağımsız olmaları ve sayıları az dahi olsa, bağımsız olmayan kişilerin bu kurula katılamamaları halinde, bağımsız bir kuruldan bahsedebileceği açıkça görülmektedir.

Hakim ve Savcılarının denetimi 1961 Anayasası döneminde, hakim ve savcılar için kurulmuş yüksek kurullar tarafından atanan müfettişler tarafından yapılıyordu. Oysa 1982 Anayasası, bu denetimin Adalet Bakanlığının izni ile Adalet Müfettişleri tarafından yapılacağını öngörmüştür⁽¹¹⁰⁾. Bu müfettişler ancak Adalet Bakanının izni ile görevlerini yerine getirebilirler⁽¹¹¹⁾. Bu husus doktrinde oybirliği halinde eleştirilmektedir. Her ne kadar, denetim ve soruşturma bu müfettişler tarafından yapılmakla birlikte, bunun sonucunda verilecek her türlü cezanın yine ancak Hakimler ve Savcılar Kurulu tarafından verildiği ileri sürülebilirse de; denetim sonunda Kurula sunulan kararın sonuca etkili olacağı ve bu karar hazırlayan müfettişlerin de siyasal bir makam olan Adalet Bakanına bağlı olduğu gözönünde

(107) Bkz. DEMİRKOL, agt, sh: 126 ve 129.; ÖZAY, age, sh: 23-24, İÜ. Hukuk Fakültesi Fakülte Kurulu da, hazırladığı taslakta, Kurulun kararlarının Danıştayın denetimine tabi olması gerektiğini belirtmiştir (Bkz. İÜ. Hukuk Fakültesi Fakülte Kurulu'nun Yeni Anayasaya İlişkin Görüş ve Önerileri, İstanbul 1982, sh: 53). Ayrıca bkz. İsmail Hakkı ÜLGEN, İzmir Barosunun "Hukuk Devleti" Konusunda Düzenlediği Sempozyumda 6 Nisan 1974 Günü Yaptığı Konuşma, Danıştay Dergisi, Ankara 1973, sy: 11, sh: 9.

(108) DEMİRKOL, agt, sh: 127.

(109) DEMİRKOL, agt, sh: 126.

(110) Anayasanın konuya ilişkin 144. maddesi şöyledir: "Hakim ve savcılarının görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (Hâkimler için idari nitelikteki genelelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma, Adalet Bakanlığının izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılır. Adalet Bakanı soruşturma ve inceleme işlemlerini, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırabilir". (Ayrıca bkz. 2802 sy.'lı Hakimler ve Savcılar Kanunu m. 82, 99-100).

(111) Erdener YURTCAN, Ceza Yargılaması Hukuku, 3. Bası, İstanbul 1987, sh: 55.

tutulursa, bunun sakıncalı olduğu açıkça görülür. Bu nedenle denetimin 1961 Anayasasında olduğu gibi, Hakimler ve Savcılar Kurulu tarafından atanan ve ona karşı sorumlu olan müfettişlerce yapılması daha yerinde olurdu⁽¹¹²⁾.

1961 Anayasasında, Yüksek Hakimler Kurulu sadece "adliye mahkemeleri hâkimlerinin özlük işleri" hakkında yetkili kılınmıştı. 1982 Anayasasında ise, Kurulun oluşumunda iki asıl ve iki yedek üyenin Danıştay Genel Kurulunca gösterilecek adaylar arasından seçilmesinin öngörülmesi yanında, bu kurulun hem adli hem de idari yargı hâkim ve savcılarının özlük işlerinde yetkili olduğu düzenlenmiştir (AY. m. 159/3).

1961 Anayasasında bulunmayan ve fakat 1982 Anayasası ile Adalet Bakanına tanınan bir yetki de, Adalet Bakanının, "Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun ilk toplantısında onaya sunulmak üzere, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde hizmetin aksaması için hakim ve savcılar geçici yetki ile" görevlendirebilmesidir (AY. m. 159/son). Bu görevlendirme geçici olmakla birlikte, bunun ne kadar süreceğinin önceden bilinebilmesi imkânsızdır. Böyle bir hüküm yargının bağımsızlığı ve bu yöndeki teminatlara ilişkin hükümlerle bağdaşmamaktadır⁽¹¹³⁾.

Bugünkü sistemin eleştirilen bir yönü de, Yüksek Hakimler ve Savcılar Kuruluna üye hakimlerin bu görevlerini yaparken asıl görevlerinin devam etmesi (başka işte de çalışabilmeleri)dir⁽¹¹⁴⁾. Halbuki, aski yönde olan 1961 Anayasasının düzenlemesinin aynen kabulü daha yerinde olurdu. Bu takdirde, Kurul üyeleri daha verimli olacaklar ve yargı teşkilatına karşı da bağımsızlıkları sağlanmış olacaktır.

Bugünkü sistemde, hâkim ve savcılar mesleğe alınırken, ilk belirlemede yani staja başlatılmak üzere yapılan belirlemede Adalet Bakanı, staj sonrası yapılacak atamada ise, Yüksek Hakimler ve Savcılar Kurulu yetkilidir. Bu prosedür eleştirilmekte ve hakim ve savcılarının mesleğe alınmadan atanmalarına ve daha sonraki özlük işlerine kadar, yalnızca bağımsız bir kurulun yetkili olması gerektiği belirtilmektedir⁽¹¹⁵⁾. Gerçekten bağımsız olmayan ve belirli bir siyasi görüşün temsilcilerinin yaptığı staja kabul işlemine çeşitli suistimaller karışacaktır. Burada, belirli bir politik eğilimde bulunanlara öncelik tanınacak ve bu durum da, daha sonra göreve başlayan hakim ve savcılar ile kendilerini atayanlar arasında bir bağımlılık ilişkisinin doğmasını sonuçlayacaktır. Bu durumda ise, tabiatıyla yargının bağımsızlığı yara alacağı gibi, mesleğe alınan hakim ve savcılar da, arzulanan niteliklere sahip olamayacaklardır.

(112) ÖZBUDUN, Türk Anayasa Hukuku, age, sh: 342.; İsmet OCAKÇIOĞLU, 1990-1991 adalet Yılıni Açış Konuşması, sy: 4, sh: 464.; KUZU, 1982 Anayasasının Temel Nitelikleri.... sh: 155.; KUNTER, age, sh: 354.; Ayrıca bkz, İÜ. Hukuk Fakültesi Fakülte Kurulu'nun Yeni Anayasaya İlişkin Görüş ve Önerileri, sh: 52 ve DEMİRKOL, agt, sh: 204. Anayasada yer alan hakimlere hiçbir şekilde emir ve talimat verilemeyeceği, genelge gönderilemeyeceği hükmüne (AY. m. 138/2) rağmen; Adalet Bakanının izni ile görev yapacak Adalet Müfettişleri, hakimlerin görevlerinde genelgelere uyup uymadıklarını denetleyeceklerdir (AY. m. 144 ve 2802 sy.'lı Hakimler ve Savcılar Kanunu m. 100/1). Yazar bu çelişkiye işaret etmekte ve bu hüküm ile hakimlere idari nitelikte bile olsa genelge gönderebilme yolunun açık olduğunun ve bu nedenle yargı bağımsızlığının yara aldığını belirtmektedir (Bkz. aynı eser sh: 204). Aynı yönde; DUMAN, age, sh: 262, 268-269.

(113) KUZU, 1982 Anayasasının Temel Nitelikleri.... sh: 156.; İsmet OCAKÇIOĞLU, 1990-1991 Adalet Yılıni Açış Konuşması, sh: 464.

(114) KUNTER, age, sh: 354.; ÖZAY, age, sh: 23.

(115) DEMİRKOL, agt, sh: 160.; Derviş TURHAN, 1982-1983 Adalet Yılıni Açış Konuşması, AD. 1982, C: 8, sy: 4, sh: 504.

SONUÇ

Yukarıda, zaman zaman ilgili bahislerde konuya ilişkin düşüncelerimizi ve buna ilişkin gerekçelerimizi belirtmiştik. İncelememizde de belirttiğimiz gibi, bu konuda çeşitli sistemler vardır ve geliştirilebilir. Hatta bunların bazı yönlerini de göstermeye çalıştık. Bu sistemlerin mutlaka her ülkede aynı başarıyı göstermesi de beklenemez. Bizim aşağıda özetleyeceğimiz düşüncelerimiz, toplum yapısı, kurumları ve hukuk gelenekleri farklı olan, demokratik-özgürlükçü bir Hukuk Devleti olma yolunda ilerleyen ve bunu yaparken de, kişilerin hak ve özgürlüklerini en iyi bir biçimde gerçekleştiren ve geliştiren bir ülke olmasını arzuladığımız ülkemize ilişkin olacaktır. Burada tekrara sebebiyet vermemek için, konu hakkındaki düşüncelerimizi kısa ve öz bir şekilde sıralamaya çalışacağız.

- Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun oluşum biçimine ilişkin olarak, 1982 Anayasasının getirmiş olduğu düzenlemeyi yerinde bulmuyoruz. Bu kurulda Yürütme gücünü temsilen Adalet Bakanının ve Bakanlık Müsteşarının üye olarak katılmaları ve oy kullanmaları, yargı bağımsızlığını zedelemektedir. Bunlar belirli bir siyasi düşünceyi temsil ederler. Oysa, yargıya mensup kişilerin, göreve alınmaları ve özlük hakları ile görevlerine ilişkin hususlara siyasi çıkarların, belirli bir politik düşüncenin ve en önemlisi, bu hususu suiistimal etmeye en yatkın olan yürütmenin karıştırılmaması gerekmektedir. Ayrıca bu kişiler, yedi asıl üyeden oluşan Kurulun iki üyesini oluşturmaktadırlar. Yukarıda da bir örnekle açıkladığımız gibi, çoğu zaman, Kurul kararlarının herhangi bir yönde çıkmasında belirleyici rol oynayabileceklerdir. Bu nedenle bu anayasa hükmü değiştirilmelidir.

- Hakimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna, Yargıtay ve Danıştay'dan seçilecek üyelerin Cumhurbaşkanı tarafından seçilmesini de, doğru bulmamaktayız. Çünkü bugünkü seçim sistemine göre, Cumhurbaşkanı, belirli bir siyasi parti içinden seçilerek bu göreve gelmektedir. Belirli bir partinin görüşlerini benimsemiş ve o partinin meclisteki tutum ve oylarıyla bu makama gelmiş kişi, bu sıfatı aldıktan sonra partisinden tamamen kopamayacak ve yapacağı tasarruflarda politik düşüncesini yansıtmaktan kaçınmayacaktır. Bu ise, belirli bir siyasi partiden gelen ve yürütmenin başı olan kişinin, yargıya ilişkin tasarruflarında bağımsız ve tarafsız olacağı düşüncesini şüpheli kılar. Biz, bu şekilde göreve gelen Cumhurbaşkanı'nın Kurula üye seçmesini, yargı bağımsızlığı açısından sakıncalı bulmaktayız. Eğer Cumhurbaşkanı belirli bir siyasi partinin adayı olarak değil de, bir halk oylaması sonucu göreve gelecek olursa, bu takdirde Yüksek Mahkemeler tarafından gösterilecek adaylar arasından Kurula üye seçebilir. Esasen bu durumda da, Cumhurbaşkanı'na bu yetkinin tanınması, sadece o yüce ve tarafsız Makama duyulan bir saygının ve nezaketin ifadesi olarak, sembolik bir usul olacaktır.

- Yukarıda belirttiğimiz iki hususa yöneltilebilecek bir eleştiri; belirli bir yaşta ve belirli bir süre görev yapmış hakimlerin, kurulda yürütmeden olan bu kişilerden etkilenmeye-

ceği iddiası, şeklinde olabilir. Biz bu iddiayı yerinde ve gerçekçi bulmuyoruz. Bu sistem dahilinde hakimlerin, hükümetten olan kişilerden etkilenip etkilenmemeleri yaşa ve hizmet yılına göre tayin edilecek bir husus değildir. Bugünkü sistemde, yargıya mensup kişiler hakkında birçok yetkileri ve etkinliği olan bir bakandan, hakimlerin etkilenmeleri, bağımsızlık ve tarafsızlıklarının zedelenmeleri mümkün ve insan doğasına aykırı olmayan bir husustur. Hatta hiçbir gayret sarfedilmese dahi, Cumhurbaşkanı tarafından belirli sayıda ki kişiler arasından seçilmekle ve hükümetten gelen iki kişi ile birlikte karar almak durumunda olmakla, bağımlılık ilişkisi kendiliğinden oluşacaktır.

- AY.'nın 159. maddesinin son fıkrasında yer alan ve Adalet Bakanına, hakim ve savcılar geçici yetki ile görevlendirme yetkisi veren hükmünün, yargı bağımsızlığını zedelediği kanaatindeyiz. Bu yetkinin Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nda olması gerekir. Gecikmesinde sakınca bulunacak haller için, Adalet Bakanlığı ile HSYK. arasında bir işbirliği oluşturulabilir. Geliştirilecek bu işbirliği mekanizması ile acil bir ihtiyacın olup olmadığı ve varsa bu ihtiyacın karşılanması birlikte gerçekleştirilebilir. Ancak, bu göreve hangi hakim ve savcının getirileceğini, sürenin ne kadar olacağını belirleme ve geçici yetkilendirme yetkisinin mutlaka Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nda olması gerekir.

- 1961 Anayasası'nda olmakla birlikte 1982 Anayasasında öngörülmemiş bir husus da, Kurula seçilen üyelerin asıl görevlerinden ayrılmış sayılmalarıdır. Biz bu konuda da bir değişikliğin yapılması ve kurula seçilen üyelerin görevleri süresince başka bir iş ve görev alamamalarının kabul edilmesi gerektiği düşüncesindeyiz. Bu değişiklik, hem bu üyelerin iş yükünü azaltarak, kendilerinden beklenen fonksiyonu daha iyi bir şekilde yapmalarını sağlayacak hem de yargının, yargı gücü karşısında dahi bağımsızlığının sağlanmasına hizmet edecektir.

- Bugünkü düzenlemeye göre, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararlarına karşı yargı merciilerine başvurulamaz (AY. m. 159/4). Bu hüküm, hem yargı bağımsızlığına ilişkin genel hukuk prensipleriyle hem de bizzat Anayasanın, Yargının bağımsızlığı ve buna ilişkin teminatların düzenlendiği hükümleri ile çelişmektedir. Bu hükümleri, ayrıca Hukuk Devletinin esasları ile de çelişkili buluyoruz. Bize göre, daha önce 1961 Anayasası'nda hem Hakimler Yüksek Kurulu hem de Savcılar Yüksek Kurulu'na ilişkin hükümler arasında yer alan bu hükümlere ilişkin olarak; Anayasa Mahkememizin de, bu konuda verdiği iki ayrı kararındaki görüşleri değişmemiştir. Bu kararlara karşı yargı yolunun açılması, Hukuk Devleti olmanın bir zorunluluğu olduğu gibi, adalet prensipleri de bunu gerektirmektedir. Hatta biz, bu Kurulun bütün üyelerinin bağımsız hakimlerden oluşması halinde dahi, Kurul kararlarına karşı yargı yolunun açık olması gerektiği düşüncesindeyiz.

- Bugün mesleğe alınacak hakim ve savcılarının, mesleki staja başlatılmalarındaki ilk belirleme Adalet Bakanlığı tarafından yapılmakta, Kurul, daha sonra bu üyeler arasından atama yapmaktadır. Bu uygulama yargı bağımsızlığı ile bağdaşmamaktadır. Bu uygulamada mesleğe alınacaklarda yürütme kuvveti söz sahibi olmakta ve ilk belirlemeyi yaparak, esasen atamayı yapacak HSYK'nun yetki konusunu oluşturmaktadır. Çeşitli siyasi tercihlerin ve suiistimallerin işe karışmasını önlemek ve yürütmenin yargı üzerindeki, zincirin daha ilk halkasındaki etkisini bertaraf etmek için, yapılacak düzenleme ile, gerek staja kabulde gerek sonraki atamada tamamen HSYK. yetkili olmalıdır.

- Yerinde bulmadığımız bir husus da, Anayasanın 144. maddesi ile, Hakim ve Savcılarının denetiminin, Adalet Bakanlığının izni ile Adalet Müfettişlerince yapılmasının kabul edilmesidir. Bu durumda Yürütme gücüne bağlı, tarafsız ve bağımsız olmayan kişilerce, bağımsız ve teminatlara sahip olması gereken hakimlerin denetlenmesi söz konusu olmaktadır ki, bundan yargı bağımsızlığı yara alacaktır. Bu denetimin, 1961 Anayasasında olduğu gibi, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından atanan ve ona karşı sorumlu olan müfettişlerce yapılması gerektiği düşüncesindeyiz.

- Yargı bağımsızlığı ilkesi ile bağdaştıramadığımız bir diğer husus da, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu'nun 10. maddesinin son fıkrasında yer alan husustur. Bu hükme göre, HSYK. Adalet Bakanlığında toplanır. Her yönü ile tarafsızlığının ve bağımsızlığının tanınması gereken, yargı hakkında en etkili kararları veren ve yüksek bir anayasal kuruluş olan HSYK'nun, bu açıdan da bağımsızlığı sağlanmalıdır. Kurulun ayrı ve kendine ait bir binası olmalı ve giderleri Adalet Bakanlığınca karşılanmamalıdır. Problem sadece bir bina veya bir binada tahsis edilen birkaç oda problemi değildir. Kurul üyelerinin psikolojik bir baskıdan kurtarılması, yürütme ve yasama gibi yargıya da gereken imkan ve saygının gösterilmesi gerekir. Hiçbir şekilde ve hiçbir kişi ve makamdan etkilenmemeleri gereken yargıya mensup kişilerin, Adalet Bakanlığı binasında toplanmasını, kendilerine ait bağımsız bina ve bina ile bağlantılı diğer imkanların olmamasını, hukuk devleti ve yargı bağımsızlığı ilkeleri ile bağdaşmaz bulmaktayız. Bu Kurula, içinde her türlü imkânlarını sağlayacak müstakil bir binanın mutlaka temin edilmesi ve yürütme gücünün konutunda ve gölgesinde toplanarak görev yapmasının sakıncalarının giderilmesi gerekmektedir. Ayrıca Kurulun, diğer anayasal kuruluşlar gibi, kendine özgü bir bütçesi olmalı ve gerekli giderlerin Adalet Bakanlığınca sağlanması tarzındaki bugünkü uygulamaya son verilmelidir.

KISALTMALAR

AD.	:	Adalet Dergisi
age	:	Adı geçen eser
agt	:	Adı geçen tez
AÜ.	:	Ankara Üniversitesi
AÜHFM	:	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
AY	:	Anayasa
Bkz	:	Bakınız
C	:	Cilt
E	:	Esas
HSYK	:	Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
İBD	:	İstanbul Barosu Dergisi
İÜ	:	İstanbul Üniversitesi
İÜHFM	:	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K	:	Karar
m	:	Madde
MHAD	:	Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi
No	:	Numara
sh.	:	Sahife
sy	:	Sayı
T.C.	:	Türkiye Cumhuriyeti

KAYNAKLAR

- 1) Orhan ALDIKAÇTI : Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası, 4. Bası, İstanbul 1982.
- 2) Çetin AŞÇIOĞLU : Yeni Düzenlemeler ve Yargı Bağımsızlığı, Milliyet Gazetesi, 21.5.1981.
- 3) Nejat Aydın AYSOY : Yargıda Reform Zorunluluğu, Yargıtay Dergisi, Ankara 1975, C: 7, sy: 4.
- 4) Musatfa Reşit BELGESAY : Yeni Hakimler Kanunu, İÜHFM, İstanbul 1935.
- 5) Musatfa Reşit BELGESAY : Adliye Teşkilatının Esasları ve Hâkimler Kanununun Tadiline Dair Kanunun Ana Hatları, İÜHFM, İstanbul 1944, C: IX, sy: 3-4.
- 6) Necmeddin M. BERKİN : Hâkimler ve Savcılar Hukukuna Yenilik Getiren Hükümler, İÜHFM, İstanbul 1973, C: XXXVIII, sy: 1-4.
- 7) Ferman DEMİRKOL : Yargı Bağımsızlığı, (İÜ. Hukuk Fakültesi - Yayınlanmamış Doktora Tezi) İstanbul 1987.
- 8) Die Verfassungen der EG-Mitgliedstaaten (Beck-Texte im dtv) 2. Auflage, Würzburg, 1990.
- 9) İsmail DOĞANAY : Yargıç ve Savcılarla İlgili Yeni Düzenlemeler, Milliyet Gazetesi 15.6.1981.
- 10) İlker Hasan DUMAN : Uygulamalı Karşılaştırmalı Türk Anayasa Hukuku, İstanbul 1985.
- 11) Habibe ERDEN : Hakimlerin Yürütme Organı Karşısında Bağımsızlığı (İÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü-Kamu Hukuku Bölümü-Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul 1985.
- 12) Faruk EREM : Diyalektik Açısından Ceza Yargılaması Hukuku, 6. Bası, Ankara 1986.
- 13) Rahmi ERGİL : 5 Nisan 1968 Tarihinde Hukuk Fakültesi'nde Verilen "Yargıçlık Mesleği" Konulu Konferans, AD. Ankara 1968, sy:6.

- 14) Yavuz FINDIKGİL : Hakimlik Teminat, İBD. İstanbul 1950, sy:7.
- 15) Gerekçeli Anayasa Önerisi (AÜ. Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültelerinin İlgili Öğretim Üyelerince Hazırlanmıştır, AÜ. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 497) Ankara 1982.
- 16) Abdullah Pulat GÖZÜBÜYÜK: Yargıçların Tâyin, Terfi ve Nakilleriyle Disiplin Cezalarını İlgilendiren Belçika Mevzuatı, AD. Ankara 1950, sy: 4.
- 17) Burhan GÜNGÖR : Hukuka Bağlı Devlet, İBD, İstanbul 1974, C: 48, sy: 5-8.
- 18) Refik GÜR : Hakimler Kanunu Üzerinde Kısa Bir Tenkit, Hukuk ve İçtihatlar Dergisi, Konya 1949, sy: 19.
- 19) Yaşar GÜRBÜZ : Anayasalar, İstanbul 1981.
- 20) İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Fakülte Kurulu'nun Yeni Anayasaya İlişkin Görüş ve Önerileri (İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 2942), İstanbul 1982.
- 21) Tahsin İSTANBULLU : Hakimler ve Hukuku, İstanbul 1939.
- 22) Mustafa Reşit KARAHASAN: Yargı Bağımsızlığı, Cumhuriyet Gazetesi 28.5.1981.
- 23) Münci KAPANI : İcra Organı Karşısında Hâkimlerin İstiklâli, (AÜ. Hukuk Fakültesi Yayınlarından: 93) Ankara 1956.
- 24) Salih Sıtkı KARABEL : İtalyan Adli ve İnfaz Sistemine Dair Rapor (1) Adliye Dergisi, Ankara 1959, sy: 3.
- 25) Nurullah KUNTER : Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. Bası, İstanbul 1989.
- 26) Nurullah KUNTER : Türkiye'de Kaza Kuvveti, İÜHFİM. İstanbul 1960, C: XXV, sy: 1-4.
- 27) Baki KURU : Hukuk Muhakemeleri Usulü, C: I, 4. Bası, Ankara 1979.
- 28) Baki KURU : Hakim ve Savcıların Bağımsızlığı ve Teminatı, Ankara 1966.
- 29) Burhan KUZU : 1982 Anayasasının Temel Nitelikleri ve Getirdiği Yenilikler, İstanbul 1990.
- 30) Burhan KUZU : Türk Anayasa Metinleri Ve İlgili Mevzuat, İstanbul 1988.

- 31) İsmet OCAKÇIOĞLU : 1990-1991 Adalet Yılı'nı Açış Konuşması (6.9.1990), Yargıtay Dergisi, 1990, C: 16, sy:4.
- 32) Recai Galip OKANDAN : 20 Nisan 1340 Anayasamıza Göre "Hakkı Kazâ" İÜHFM, İstanbul 1967, C:XXXII, sy: 2-4.
- 33) İl Han ÖZAY : Devlet İdari Rejim ve Yargısal Korunma, C.III, İstanbul 1990.
- 34) Ergun ÖZBUDUN : Türk Anayasa Hukuku, Ankara 1986.
- 35) A. Selçuk ÖZÇELİK : Anayasa Hukuku Dersleri, İkinci Cilt. (Türkiye'nin Siyasi Rejimi ve Müesseseleri)İstanbul 1983.
- 36) Y. Güngör ÖZDEN : Yargı Bağımlı Olamaz, Cumhuriyet Gazetesi, 24.5.1981.
- 37) İskender ÖZTURANLI : Bağımsız Yargı, Cumhuriyet Gazetesi, 26.5.1981.
- 38) İlhan E. POSTACIOĞLU : Medeni Usul Hukuku Dersleri, 6. Bası, (İÜ. Yayınları No: 1986) İstanbul 1975.
- 39) Mümtaz SOYSAL : 100 Soruda Anayasanın Anlamı, 5. Baskı, İstanbul 1979.
- 40) Turgut SENGİR : Yargıcın Bağımsızlığı ve Sonuçları, İstanbul Barosu 1965 Yılı Staj Konferansları (İstanbul Barosu Dergisi Ekidir), İstanbul 1965.
- 41) Ömer SEVER : 1982 Anayasasında Hâkimlerin Bağımsızlığı, (İÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü - Kamu Hukuku Bölümü - Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul 1988.
- 42) Metin ŞEKERCİOĞLU : Yargı Güvencesi, Cumhuriyet Gazetesi, 16.6.1981.
- 43) T.C. Gerekçeli Anayasa, (May Yayınları Hukuk Dizisi II) İstanbul 1968.
- 44) Server TANİLLİ : Devlet ve Demokrasi, Anayasa Hukukuna Giriş, İstanbul 1981.
- 45) Server TANİLLİ : Anayasalar ve Siyasal Belgeler, İstanbul 1976.
- 46) Muhittin TAYLAN : Yargı Bağımsızlığı, Cumhuriyet Gazetesi 1.6.1981.
- 47) Derviş TURHAN : 1982-1983 Adalet Yılı'nı Açış Konuşması, AD. 1982, C: 8, sy: 4, sh: 501 vd.
- 48) Öztekin TOSUN : Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, C: I, 4. Bası, İstanbul 1984.

- 49) İsmail Hakkı ÜLGEN : Danıştayın 105. Kuruluş Yıldönümü Açış Konuşması, Danıştay Dergisi, (Cumhuriyetin 50. Yılı Özel Sayısı) Ankara 1973.
- 50) İsmail Hakkı ÜLGEN : İzmir Barosunun "Hukuk Devleti" Konusunda Düzenlediği Sempozyumda 6 Nisan 1974 Günü Yapılan Konuşma, Danıştay Dergisi, Ankara 1973, sy: 11.
- 51) Şeref ÜNAL : Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı (Adalet Bakanlığı Yayınları Seri No: 55), Ankara 1982.
- 52) Saim ÜSTANDAĞ : Medeni Yargılama Hukuku, C: I-II, 4. Bası, İstanbul 1989.
- 53) Saim ÜSTÜNDAĞ : Yargı Organlarının Sorunları ve Çözüm Yolları, İBD, İstanbul 1974, C: 48, sy: 5-8.
- 54) Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU : 5 Nisan 1974'te İzmir Barosu'nca Tetiplenen Sempozyumda Verilen "Türk Anayasası Açısından Hukuk Devleti Kavramı" Konulu Tebliğ, Danıştay Dergisi-Ankara 1973, sy: 11.
- 55) Feridun YENİSEY : Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku-Duruşma ve Kanun Yolları, 2. Bası, İstanbul 1990.
- 56) Erdener YURTCAN : Ceza Yargılaması Hukuku, 3. Bası, İstanbul 1987.